МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри _____ Л.В. Жердецька

“___”_____2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо - професійною програмою
«Міжнародний банківський бізнес»
на тему:

«КРЕДИТУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ»

Виконавець: студентка 4 курсу, групи 3
Факультету фінансів і банківської справи
Стоянова Олександра Олександрівна
Науковий керівник: д.е.н., професор
Коваленко Вікторія Володимирівна

ОДЕСА - 2025

АНОТАЦІЯ

Стоянова О.О. «Кредитування корпоративного бізнесу в умовах воєнного стану в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2025.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти банківського кредитування корпоративного бізнесу, зокрема його роль у фінансуванні економіки в умовах воєнного стану. Проаналізовано еволюцію підходів до визначення сутності кредиту, охарактеризовано основні функції та етапи процесу кредитування нефінансових корпорацій.

Проаналізовано поточний стан кредитного ринку України, зокрема здіснено оцінку діяльності ПАТ «Банк Восток» у сфері корпоративного кредитування. Виявлено основні проблеми та загрози у сфері банківського кредитування в умовах війни, проаналізовано міжнародний досвід кредитування корпоративного сектора, розроблено модель факторного аналізу впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на процес банківського кредитування нефінансових корпорацій.

Запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення процесу кредитування корпоративного бізнесу в українських банках з урахуванням міжнародного досвіду, а також розроблено пропозиції підтримки бізнесу в умовах невизначеності та підвищених ризиків.

Ключові слова: банк, банківське кредитування, корпоративний бізнес, кредитний ризик, банківська система.

ANNOTATION

Stoianova O. «Corporate business lending under martial law in Ukraine».

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance» for the educational program «International banking business» . – Odesa National Economic University. – Odesa, 2025.

The work examines theoretical aspects of bank lending to corporate businesses, in particular its role in financing the economy under martial law. The evolution of approaches to defining the essence of credit is analyzed, the main functions and stages of the lending process to non-financial corporations are characterized.

The current state of the credit market of Ukraine is analyzed, in particular, the activities of PJSC «Bank Vostok» in the field of corporate lending are assessed. The main problems and threats in the field of bank lending in wartime are identified, international experience in lending to the corporate sector is analyzed, a model of factor analysis of the influence of internal and external factors on the process of bank lending to non-financial corporations is developed.

Practical recommendations are offered for improving the process of lending to corporate businesses in ukrainian banks, taking into account international experience, and proposals for supporting business in conditions of uncertainty and increased risks are developed.

Keywords: bank, bank lending, corporate business, credit risk, banking system.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ 7

1.1. Характеристика процесу кредитування банками корпоративного бізнесу 7

1.2. Методичне та інформаційне забезпечення процесу кредитування банками корпоративного бізнесу 20

Висновки до розділу 1 26

РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КРЕДИТУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ В ПАТ «БАНК ВОСТОК» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 28

2.1. Аналіз сучасного стану кредитного ринку в Україні 28

2.2. Аналіз кредитування корпоративного бізнесу в ПАТ «Банк Восток» 43

2.3. Характеристика кредитних продуктів ПАТ «Банк Восток» 55

Висновки до розділу 2 63

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ БАНКАМИ 65

3.1. Міжнародний досвід кредитування корпоративного бізнесу банками світу 65

3.2. Перспективні напрями удосконалення процесу кредитування корпоративного бізнесу в банках 75

Висновки до розділу 3 84

ВИСНОВКИ 86

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 90

ДОДАТКИ 98

ВСТУП

В нинішніх умовах надзвичайної невизначеності та нестабільності, спричинених воєнним конфліктом, постають нові виклики для економічного розвитку країни. Кредитування корпоративного бізнесу в таких умовах виявляється досить важливим інструментом у фінансуванні економіки, що сприяє стабільному функціонуванню підприємств, забезпечуючи їх всіма необхідними ресурсами для відновлення та розвитку.

В умовах воєнного стану в Україні питання кредитування корпоративного сектору набуває дедалі більшого значення, оскільки саме цей сектор можна вважати основою національної економіки. Підтримка бізнесу за допомогою ефективних кредитних механізмів сприяє не лише збереженню робочих місць, але й відновленню економіки.

Повномасштабне вторгнення поставило низку викликів перед банківською системою, зокрема нестабільність економічної ситуації, збільшення рівня кредитних ризиків, порушення логістичних ланцюгів та погіршення платоспроможності численної кількості підприємств. За цих обставин банки вимушені адаптувати свої підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників, удосконалювати методи мінімізації ризиків та впроваджувати інноваційні фінансові інструменти.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю підтримки корпоративного бізнесу, враховуючи специфіку ризиків, викликаних війною, та обмеженість фінансових ресурсів.

Теоретичним аспектам кредитування, проблемам розвитку кредитних відносин і особливостям їх реалізації між банками та суб'єктами господарювання було присвячено низку наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, серед яких: Маркс К., Сміт А., Кейнс Д., Шумпетер Й., Лексіс В., Рікардо Д., Ло Д., Фрідмен М., Рябініна Л.М., Савлук М.І., Дзюблюк О.В., Бунге М.Х., Кузнєцова Л.В., Чухно А.А. тощо. Крім того, існує

необхідність в додаткових дослідженнях, присвячених особливостям кредитування корпоративних клієнтів в нинішніх економічних умовах та специфіці розширення напрямів кредитної діяльності банків.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та методичних підходів щодо оцінювання банківського кредитування корпоративного бізнесу та визначення основних напрямів його удосконалення в умовах невизначеності.

Відповідно до поставленої мети, *завданнями дослідження* є:

– визначити основні компоненти процесу кредитування банками корпоративного бізнесу;

– охарактеризувати методичне та теоретичне забезпечення процесу банківського кредитування корпоративного бізнесу;

– провести аналіз сучасного стану кредитного ринку в Україні;

– проаналізувати кредитування корпоративного бізнесу в ПАТ «Банк Восток»;

– надати характеристику кредитної продуктової лінійки в ПАТ «Банк Восток»;

– провести огляд міжнародного досвіду кредитування корпоративного бізнесу банками;

– визначити перспективні напрями удосконалення процесу кредитування корпоративного бізнесу в банках.

Об'єктом дослідження є процес банківського кредитування корпоративного бізнесу.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти банківського кредитування нефінансових корпорацій.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що забезпечили всебічне вивчення теоретичних і прикладних аспектів банківського кредитування корпоративного бізнесу. Зокрема, методи синтезу та аналізу, індукції та дедукції, наукових абстракцій, логічного узагальнення, порівняння та економіко-математичного моделювання.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, офіційні статистичні дані Національного банку України, Міністерства фінансів України, дані фінансової звітності ПАТ «Банк Восток», наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи бакалавра:

1) Стоянова О. Особливості банківського кредитування в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми сучасної науки: теоретичні та практичні дослідження молодих учених: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 14-15 квітня 2025 р. Полтава, 2025, С. 314-316.

2) Коваленко В., Стоянова О. Кредитування корпоративного бізнесу в умовах воєнного стану в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету, 2025, № 5-6.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 105 сторінок. Основний зміст викладено на 83 сторінках. Робота містить 24 таблиці, 20 рисунків, список використаних джерел із 70 найменувань та 6 додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ

1.1. Характеристика процесу кредитування банками корпоративного бізнесу

Кредитна діяльність виступає ключовим показником ефективності функціонування банківської системи країни. Рівень реалізації кредитної функції та ефективність використання кредитного потенціалу впливають як на ринкову позицію банків, так і на економічний стан регіону, в якому вони провадять свою діяльність. Кредити є важливою складовою грошово-кредитної політики, що здійснюється Національним банком України з метою забезпечення стабільності національної валюти та сприяння економічному розвитку країни [1, с. 313].

Фундаментом виникнення та розвитку кредиту виступає функція грошей як засобу обігу. Історія перших кредиторів бере свій початок ще в давнині, у часи, коли виникли так звані лихварі, які надаючи гроші в борг, заклали основи сучасного кредитування. Лихварський кредит – це вид кредитування, за якого дрібні виробники отримували гроші в борг під завищені відсотки, що часто спричиняло їх розорення [2, с. 14].

У системі суспільного відтворення основою виникнення та розвитку кредитних відносин слід вважати те, що одні економічні суб’єкти мають тимчасово вільні кошти, а інші відчувають потребу в них. Виникненням кредиту як специфічної форми вартісних відносин вважають процес, коли вартість, що вивільняється у певних економічних суб’єктів, тимчасово не залучається до господарських угод і не входить до нового відтворювального циклу. У процесі кредитування відбувається перерозподіл цієї вартості від одних суб’єктів до інших, які тимчасово не потребують додаткових фінансових ресурсів. Саме таким чином ця вартість і продовжує діяти в межах процесу відтворення.

Теорія кредиту охоплює поетапне та глибоке дослідження його сутності, визначення та систематизацію функцій, аналіз закономірностей руху, а також всебічне осмислення його значущості в стимулюванні економічного розвитку.

У рамках теоретичних досліджень було виокремлено декілька основних підходів до аналізу ролі кредиту в економічній системі. Згідно з першим підходом, науковці оцінюють кредит з негативної точки зору, стверджуючи, що його вплив на економіку є мінімальним або взагалі незначущим. Абсолютно протилежною є точка зору представників другого підходу, які стверджують, що кредит відіграє ключову роль і має значний вплив на процеси економічного розвитку. А прибічники третього підходу вважають, що кредит має помірне значення для економіки [3, с. 103].

В додатку А представлено візуальне відображення еволюції поглядів на сутність кредиту прихильниками різних теоретичних напрямів.

Враховуючи достатньо велику кількість визначень кредиту, які зустрічаються як у наукових дослідженнях, так і в законодавстві, необхідно наголосити на відсутності єдиного підходу до трактування цієї економічної категорії. Підтвердженням цьому виступає різноманітність інтерпретацій поняття «кредит», які досліджували систему кредитних відносин [6, с.7].

Основні підходи до тлумачення сутності категорії «кредит» наведено в табл. 1.1. Спираючись на наведену таблицю, можна дійти висновку, що в основному кредит характеризують, як:

- економічні відносини;
- грошові кошти, що передаються одним економічним агентом іншому у формі позички;
- зобов’язання;
- механізм акумулювання та перерозподілу грошових коштів;
- форма обігу позикових коштів;
- спосіб надання підприємствам необхідних ресурсів;
- контракт, який фіксує утворення зобов'язання.

Таблиця 1.1

Інтерпретація сутності поняття «кредит» різними авторами

Автор	Характеристика поняття
Савлук М.І.	«Кредит представляє собою економічні відносини між різними суб'єктами, які виникають при передачі вільних коштів для тимчасового користування на умовах поверненості та з виплатою відсотка» [4].
Алексійчук В. М.	«Кредит, як одна з форм використання фінансового капіталу, з'явився на певному етапі розвитку економічних відносин та пройшов кілька стадій еволюції. З самого початку був невід'ємною частиною ринкових відносин, оскільки виник в умовах товарного виробництва» [6].
Белоглазова Г.Н.	«Кредит є суспільними відносинами, що обумовлені переміщенням вартості на умовах зворотності» [6].
Лагутін В.Д., Вовчак О.Д.	«Кредит виступає формою переміщення позичкового капіталу, що відображає економічні відносини між позичальником та кредитором, які виникають при наданні позики, її використанні та поверненні» [4].
Самсонов М.Ф.	«Кредит представляє собою специфічну форму руху грошових коштів, які надані у позику під певний відсоток, при цьому передбачаючи обов'язкову умову їхнього повернення, а також задоволення потреб отримувача позики» [6].
Потійко Ю.А.	«Кредит – це економічна категорія, що полягає в акумулюванні тимчасово вільних фінансових ресурсів, що належать централізованим державним фондам, бюджету, суб'єктам господарювання та населенню, з метою подальшого надання їх позичальникам на умовах платності, зворотності, строковості, цільового використання та забезпечення» [6].
Ґудзь О. Є.	«Кредит являє собою економічні відносини, які виникають внаслідок накопичення тимчасово вільних коштів та їх використання на умовах платності і поверненості під час взаємодії між позичальником та кредитором» [6].
Герасимова Т.В., Бечко П.К.	«Економічна категорія, що відображає взаємовідносини між кредитором і позичальником у процесі перерозподілу тимчасово вільних грошових ресурсів, які утворюються в ході виробничої діяльності у рамках позичкового фонду, та надання їх у тимчасове користування з дотриманням основних принципів кредитування» [6].
Банківська енциклопедія	«Фінансово-економічні відносини, які формуються між боржником і кредитором у процесі отримання позичальником позики в товарній або грошовій формі, яка надається на визначений строк із зобов'язанням повернення та, як правило, сплатою відсотків» [6].
Закон України «Про банки і банківську діяльність»	«Це зобов'язання банківської установи щодо надання визначеної суми коштів, надання гарантії, зобов'язання з викупу права вимоги боргу або продовження строку його погашення, що здійснюється в обмін на зобов'язання позичальника з приводу повернення заборгованих коштів, а також сплати відсотків та інших платежів» [7].

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [4,6,7]

Властивою ознакою більшості вищезгаданих дефініцій кредиту є їхній акцент на дослідженні цієї категорії в контексті економічних взаємовідносин, що виникають між сторонами кредитної угоди.

Зважаючи на те, що економічні відносини являють собою систему взаємозв'язків між людьми, що формуються в ході суспільного виробництва та споживання матеріальних благ, а в сучасних умовах набувають форми товарно-грошових і ринкових взаємин, кредит можна розглядати одночасно як фінансове зобов'язання та фінансовий актив [6, с. 9].

Формування та завершення кредитних відносин становлять лише початкову й кінцеву фази процесу, які наведено в табл. 1.2. Вона відображає ключові етапи кредитних відносин з точки зору як кредитора, так і позичальника. Така схема кредитних відносин є найтиповою для банківського кредитування.

Таблиця 1.2

Основна схема кредитних відносин

Кредитор	Позичальник
Закінчення обігу коштів, вивільнення з обігу грошових та матеріальних ресурсів, їх акумулювання у вигляді вільних коштів	Виникнення потреби в додаткових грошових та матеріальних ресурсах
Погодження з позичальником умов надання фінансових ресурсів у тимчасове користування у формі кредиту з подальшою фіксацією домовленостей у відповідній угоді	Досягнення домовленості з кредитором щодо оптимальних для позичальника умов отримання необхідних ресурсів у тимчасове користування та оформлення відповідної угоди
Надання позичальнику фінансових ресурсів у тимчасове користування відповідно до умов укладеної угоди	Отримання необхідних ресурсів у тимчасове користування відповідно до укладеної угоди
Контроль за використанням кредитних коштів та фінансовим станом позичальника	Ефективне використання залучених коштів через їх авансування в господарську діяльність
Очікування повернення позичених коштів в обумовлений термін та отримання доходу у вигляді відсотків	Завершення обігу коштів, отримання доходу та вивільнення позиченої суми з обороту
Отримання від позичальника вартості кредиту та прибутку у вигляді відсотків	Повернення позичених коштів кредитору разом із відсотками за користування кредитом

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [8,9]

Система банківського кредитування суб'єктів господарювання має велике значення у пожвавленні процесів відтворення в національній економіці. Це обумовлено тим, що кредитні ресурси в теперішній час виступають головним джерелом залучення фінансового капіталу для юридичних осіб, забезпечуючи їхню господарську діяльність, незалежно від їх сфери функціонування та організаційно-правової форми. Згідно з принципом диверсифікації у банківському кредитуванні, банківські установи класифікують своїх клієнтів відповідно до певних критеріїв. Перш за все, клієнтів банку, а саме потенційних позичальників, ділять на дві основні категорії: фізичних та юридичних осіб. Безпосередніми отримувачами послуг корпоративного кредитування виступають саме суб’єкти господарювання, які мають статус юридичних осіб.

Банки класифікують своїх клієнтів як фізичних та юридичних осіб, разом із тим, саме юридичні особи виступають у ролі корпоративних клієнтів. Банківські установи використовують саме таку назву для клієнтів-юридичних осіб, що походить від слова «корпорація» [10, с. 98]. Власне «Класифікація інституційних секторів економіки України» виокремлює термін «корпорація», що використовується як узагальнена назва всіх організацій, основною метою яких виступає отримання прибутку.

Класифікація корпорацій передбачає поділ на такі типи:

1) нефінансові корпорації, основною діяльністю яких є виробництво товарів і послуг;

2) фінансові корпорації, які надають фінансові послуги іншим господарюючим суб’єктам [11].

Слід відмітити, що автономність банків дає їм змогу самостійно класифікувати клієнтів як корпоративних. Отже, не всі корпорації мають можливість стати учасниками програм кредитування певного банку в якості корпоративного клієнта. Наприклад, АТ «Кредобанк» ідентифікує корпоративних клієнтів як підприємства, що ведуть господарську діяльність, і річний дохід яких складає понад 100 мільйонів гривень, як нерезидентів, страхові компанії та бюджетні установи [12].

У сучасних умовах глобалізації та світової інтеграції жодна національна економіка не здатна ефективно розвиватися без потужного та розвиненого корпоративного сектора. Корпорації відіграють ключову роль у створенні та впровадженні інновацій, які необхідні для забезпечення економічного зростання. Для того, щоб забезпечити прибутковість, платоспроможність та фінансову стабільність, корпораціям потрібно мати достатньо активів, основного та оборотного капіталу. Цієї мети можна досягти як за рахунок власних ресурсів, так і за допомогою зовнішніх джерел фінансування, перш за все банківського кредиту [13, с. 665].

Більшість вітчизняних банків спрямовує значну частину своїх ресурсів на кредитування бізнесу. Це забезпечує банку отримання прибутку, що є основною метою здійснення ним активних операцій, та створює сприятливі умови для розвитку бізнесу, що також приносить йому певні переваги (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні переваги банківського кредитування для корпоративного бізнесу

Переваги	Характеристика
Поповнення обігових коштів	Підприємства часто мають потребу в додаткових фінансових ресурсах для забезпечення безперебійності виробництва, особливо за умов дефіциту оборотних коштів. Кредити сприяють підтримці ліквідності, забезпечуючи можливість придбання матеріалів, сировини, виплати заробітної плати та покриття інших витрат
Розширення бізнесу	Залучені кредитні кошти дають змогу компаніям вкладати кошти в розширення виробничих потужностей, придбання обладнання, відкриття додаткових філій або запуск стратегічних проєктів, що допомагає зростанню підприємства та зміцненню його позицій на ринку
Інновації та технологічне оновлення	Позички можуть бути направлені на впровадження передових технологій, створення нових видів товарів чи послуг, що збільшує конкурентоздатність компанії
Фінансова стабільність	Кредитування допомагає підприємствам зберігати фінансову стійкість навіть у періоди економічної нестабільності, а також долати наслідки непередбачуваних ситуацій, таких як техногенні аварії, природні катаклізми чи економічні потрясіння

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [14,15]

Кредитна діяльність банків у сфері корпоративного бізнесу полягає в оформленні та наданні кредитних продуктів банківської установи ФОПам та

юридичним особам. На даний момент можна виділити два ключові сегменти банківської кредитної діяльності у сфері корпоративного бізнесу:

1) надання кредитів фізичним особам-підприємцям, що охоплює позички на придбання товарів довгострокового використання та підтримку обігових коштів;

2) кредитування юридичних осіб, що включає короткострокові позики для поповнення обігового капіталу, середньострокові кредити на придбання обладнання та транспортних засобів, а також довгострокове фінансування, що спрямовується на купівлю нерухомості або втілення інвестиційних проектів (терміном понад три роки) [16].

Кредитування корпоративних клієнтів в основному здійснюється у вигляді овердрафту, відновлюваної кредитної лінії або ж одноразового кредиту. Послуги банків з кредитування підприємств також включають: фінансування експортно-імпортних операцій, інвестиційні кредити, фінансовий лізинг, факторинг, кредити за врахованими векселями тощо.

Комерційні банки прагнуть забезпечити корпоративних клієнтів максимально різноманітними банківськими послугами, включаючи розрахунково-касове обслуговування, документарні та депозитні операції, а також кредитування як за рахунок власних ресурсів, так і за допомогою кредитних ліній міжнародних кредитних фондів.

На процес, умови та розвиток кредитування корпоративного бізнесу банками впливають різні фактори, які можна класифікувати за їхнім впливом на екзогенні та ендогенні (табл. 1.4).

Ендогенні чинники включають ті фактори, які впливають на спроможність позичальника виконати свої зобов'язання, проте виявити їх та контролювати можуть як банк, так і підприємство-клієнт.

А екзогенні – це ті чинники, які впливають на спроможність позичальника виконувати кредитні зобов’язання, проте не можуть контролюватися банком.

Таблиця 1.4

Фактори впливу на процес кредитування корпоративного бізнесу банками

Екзогенні чинники	Ендогенні чинники
Глобалізаційні: - Розширення присутності іноземного капіталу на національному ринку кредитування; - Розвиток нових видів кредитних продуктів; - Ймовірність асиметрії кредитної інформації; - Ступінь прозорості інформації; - Нестабільність фінансового ринку; -Присутня залежність банків від зовнішнього фінансування; - Вплив міжнародних фінансових організацій	Банківські: - Кваліфікація та досвід персоналу банку; - Політика кредитування банку; - Кредитування осіб, пов'язаних із банківською установою на пільгових умовах; - Точність аналізу кредитної інформації та відповідних документів; - Повнота інформації про позичальника; - Рівень зацікавленості банку у фінансуванні бізнесу клієнта; - Якість контролю та ефективність системи ризик-менеджменту
Регулятора: - Зміна законодавчої бази; - Зміна рівня облікової ставки; -Регулювання норм резервування банків; - Коливання ставки рефінансування; - Запровадження програм пільгового кредитування; -Введення змін в систему оподаткування для корпоративного бізнесу Екстрені обставини: -Виникнення кризових ситуацій, епідемій, стихійних лих; - Макроекономічна нестабільність та фінансові кризи; - Загальний економічний стан країни; - Рівень розвитку підприємництва в конкретних галузях	Позичальників: - Ефективність менеджменту клієнта-підприємства; - Обґрунтованість плану реалізації кредитного проекту; - Спроможність позичальника повернути кредитні кошти; -Досвідченість у веденні підприємницької діяльності; - Наявність достатньої інформації про кредитора; - Фінансовий стан компанії, що бере позику; - Ефективність внутрішнього контролю підприємства; - Вплив непередбачуваних обставин (форс-мажорів)

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [15, 17, 18]

Ендогенні чинники включають ті фактори, які впливають на спроможність позичальника виконати свої зобов'язання, проте виявити їх та контролювати можуть як банк, так і підприємство-клієнт.

А екзогенні – це ті чинники, які впливають на спроможність позичальника виконувати кредитні зобов'язання, проте не можуть контролюватися банком.

Процес кредитування корпоративних клієнтів банками відбувається поетапно, відповідно до визначених стадій. Цей процес можна визначити як сукупність заходів, які охоплюють оформлення, видачу, супроводження та безпосередньо погашення кредиту. У сукупності всі етапи забезпечують досягнення основної мети кредитних операцій – отримання прибутку банком. Дослідження різних учених щодо послідовності кредитування корпоративних клієнтів дало змогу відокремити основні його стадії й етапи (рис. 1.1).

На першому етапі кредитування безпосередньо залучається корпоративний клієнт та налагоджується контакт з потенційним позичальником, що здійснюється співробітниками фронт-офісу. Керівник підприємства з наміром отримання кредиту подає клопотання. Для того, аби зменшити ризик, що пов'язаний із кредитуванням, при розгляді заявки на одержання кредиту співробітник відділу кредитування здійснює аналіз доцільності видачі кредиту.

Рис. 1.1. Послідовність процесу кредитування корпоративного бізнесу

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [19]

Зазвичай заявка юридичної особи на кредит включає наступну інформацію:

1) ключові дані про корпоративного клієнта, які містять повну назву компанії, юридичну адресу, інформацію про засновників, державну реєстрацію, контактну інформацію, а також відомості про наявність відкритих рахунків в інших банках;

2) відомості про кредит, які охоплюють наступні аспекти: суму, валюту, строк кредитування, цільове призначення, графік погашення платежів, джерела погашення заборгованості. Також зазначається інформація про забезпечення кредиту, яке може охоплювати різні форми гарантій чи застав. Окрім цього, розглядається кредитна історія позичальника, яка характеризує його фінансову дисципліну та рівень кредитоспроможності;

3) детальні дані про засновників, керівний склад, головного бухгалтера та фінансового менеджера;

4) детальна інформація про підприємство, а саме: сфера його діяльності, обсяги оборотів, за необхідності наявність ліцензій, які потрібні для функціонування, опис виробничих активів та складських приміщень, основного обладнання та транспорту. Також вказується інформація про основних покупців підприємтва та постачальників з уточненням їхньої частки в загальному обсязі та терміну співробітництва, крім того, додаються відомості про ключових конкурентів, їхні переваги та взаємодію з іншими компаніями [19, с. 115-116].

Після детального розгляду заявки на кредит співробітник кредитного відділу проводить співбесіду з позичальником для з’ясування особливостей його бізнесу, ринків збуту його товарів чи послуг та плани з приводу погашення кредиту. Після цього клієнту надається список документів, які необхідні для оцінки його кредитоспроможності. Зазвичай перелік цих документів визначається банком індивідуально, проте найчастіше до нього входять такі матеріали:

- клопотання про одержання кредиту;

- заявка на отримання кредиту за встановленою банком формою;

- копії установчих документів підприємства (нотаріально завірені);

- копії документів, що засвідчують реєстрацію в державних органах, зокрема в Пенсійному фонді, податковій службі та управлінні статистики.

- копії паспортів та довідок про присвоєння РНОКПП керівника компанії, засновників і головного бухгалтера;

- фінансова звітність за останні 3 роки;

- довідка про рух грошових коштів на банківських рахунках підприємства за останній рік;

- розшифровка дебіторської і кредиторської заборгованості за останній рік;

-документи, що підтверджують відсутність заборгованості підприємства перед державним бюджетом та цільовими фондами;

- довідки з банків, у яких відкрито поточні рахунки підприємства, а також інформація про раніше оформлені кредити та стан їх погашення, зокрема наявність або відсутність заборгованості.

- бізнес-план (ТЕО) із прогнозом доходів від впровадження проєкту.

На підготовчому етапі кредитування проводиться оцінка кредитоспроможності підприємства та ризику за кредитом. Співробітник кредитного відділу аналізує фінансовий стан позичальника, досліджує як самого клієнта, так і об'єкт кредитування, а ще оцінює потенційні ризики, спираючись на різноманітні джерела інформації.

Оцінювання кредитоспроможності позичальника ґрунтується на таких ключових критеріях: ділова репутація, фінансовий стан, прогнозування розвитку бізнесу з урахуванням ринкових трендів, оцінка продукції чи послуг, конкурентоздатність, обсяги експорту, інноваційний потенціал тощо.

Після збору всієї необхідної інформації та проведення аналізу фінансового стану позичальника кредитний підрозділ банку ухвалює рішення щодо подальшої співпраці з підприємством. У разі позитивного висновку кредитний проєкт передається до інших відповідних підрозділів банку. Кредитна документація оцінюється кількома підрозділами банку, зокрема службою

безпеки, Юридичним департаментом, Департаментом ризик-менеджменту, які взаємодіють у процесі ухвалення рішення про надання кредиту.

У процесі цього етапу служба безпеки банку ідентифікує клієнта-юридичну особу, перевіряє його ділову репутацію та збирає інформацію про засновників і керівника підприємства на підставі їх письмової згоди. Юридичний департамент оцінює повноту та коректність документів, наданих для аналізу. А Департамент ризик-менеджменту оформлює висновок щодо впливу кредитної операції на пруденційні нормативи діяльності банку, висвітлює основні ризики по кредитній пропозиції та передає його до відділу кредитування корпоративних клієнтів. Також представники вищезазначених відділів повинні перевірити можливість використання забезпечення як додаткового засобу погашення кредиту та відсотків, зокрема оцінити його наявність, місцезнаходження, ліквідність, можливість реалізації та інші важливі аспекти.

На підготовчому етапі кредитування у разі прийняття позитивного рішення щодо кредитоспроможності позичальника та оцінки ризиків, здійснюється структуризація кредиту, що передбачає встановлення ключових елементів кредитної угоди.

Основний етап кредитування корпоративного клієнта розпочинається з формування умов кредитної угоди. Після затвердження параметрів кредитної операції всі відповідні підрозділи готують висновки щодо доцільності надання кредиту позичальнику, які потім разом із кредитною заявкою та пакетом документів від позичальника передаються на розгляд кредитному комітету. Рішення про надання кредиту ухвалюється колегіально після розгляду матеріалів кредитної справи позичальника. У разі схвалення рішення про надання кредиту укладають кредитний договір представник керівництва банку та позичальник.

Усі документи, пов’язані з наданням кредиту та його забезпеченням, підшиваються в кредитну справу, яка зберігається в сейфах. Вона слугує архівом, що містить усю необхідну документацію, зокрема бухгалтерську та фінансову звітність, листування та аналітичні огляди. Після підписання кредитного договору та угод про заставу, гарантію чи поруку розпочинається безпосередньо

процес надання кредиту, який може видаватися одноразово, періодично або поетапно (тобто частинами).

Видача кредиту відбувається шляхом оформлення розпорядження кредитного відділу до бухгалтерії банку про відкриття кредитного рахунку. Надання кредиту може відбуватися безготівковим переказом на зазначені реквізити, зарахуванням на поточний або картковий рахунок позичальника, а також готівкою через касу банку.

На фінальному етапі здійснюється супроводження кредиту. Важливою складовою процесу кредитування є контроль за своєчасним і повним виконанням позичальником зобов'язань щодо погашення кредиту та відсотків. Це відбувається на регулярній основі шляхом оцінки кредитного портфеля банку, аналізу стану кредитів та проведення аудиторських перевірок.

Основною метою кредитного моніторингу є запобігання перевищенню допустимого рівня кредитного ризику. Основна вимога до цього процесу - безперервний контроль і оцінка ступеня ризику. На рівень ризику кредитної операції впливають такі фактори, як зміни ринкової вартості та ліквідності заставного майна, фінансового стану позичальника, а також недотримання графіка погашення тіла кредиту та відсотків.

Завершальний етап кредитного процесу передбачає погашення кредиту та сплату відсотків. Фінальним етапом цього процесу є повне виконання зобов'язань і закриття кредитної справи. Повернення кредиту може здійснюватися одноразово, коли вся сума боргу сплачується у визначений строк, або поетапно (частинами) відповідно до встановленого графіка платежів.

Окрім добровільного погашення, банк має право застосовувати примусові заходи для стягнення заборгованості. У такому випадку списання заборгованості з рахунку позичальника здійснюється без його згоди на підставі судових виконавчих документів. Якщо позичальник не має можливості повернути борг, банк, залежно від виду забезпечення кредиту, застосовує різні методи примусового стягнення заборгованості та відсотків.

Якщо кредит забезпечений заставним майном, банк може погасити заборгованість шляхом його реалізації. У разі кредитування під гарантію або поруку сума боргу стягується примусово з рахунку гаранта.

Отже, процес кредитування корпоративного бізнесу являє собою систему взаємодії між підприємством-позичальником і банком у межах здійснення кредитної операції. Від належної організації процесу кредитування в банку та чіткого розподілу повноважень між відповідними підрозділами залежить якість ухвалення рішень щодо кредитного проєкту, що сприятиме зменшенню ризиків у кредитній діяльності банку загалом [20, с. 121-124].

1.2. Методичне та інформаційне забезпечення процесу кредитування банками корпоративного бізнесу

Методично-інформаційна база кредитування корпоративного бізнесу банками є важливим елементом ефективного функціонування банківської системи. В умовах сучасного економічного розвитку корпоративний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності країни, а можливість отримання кредитних ресурсів є визначальним чинником його успішної діяльності. У зв'язку з цим банки розробляють комплексні методичні підходи до кредитування корпоративних клієнтів, що охоплюють стандартизовані процедури оцінки позичальників, систему управління кредитними ризиками та контроль за використанням кредитних коштів.

Ключовим елементом методичного забезпечення є нормативно-правова база, яка регламентує порядок кредитування підприємств, вимоги до їхнього фінансового стану та механізми забезпечення виконання кредитних зобов'язань. Відповідно до законодавства та внутрішньобанківських положень, банки розробляють систему оцінки кредитоспроможності корпоративних клієнтів, аналізуючи їхню фінансову звітність, бізнес-плани, позицію на ринку та якість

управління. Такий підхід сприяє зниженню кредитних ризиків і ефективному розподілу фінансових ресурсів.

Інформаційне забезпечення також включає використання сучасних інформаційних технологій, в тому числі автоматизованих банківських систем (АБС), наприклад, таких як B2 або Scrooge, що дають змогу банкам аналізувати кредитні ризики та відстежувати виконання кредитних договорів у режимі реального часу. Банки також активно користуються даними Українського бюро кредитних історій (УБКІ) та Першого всеукраїнського бюро кредитних історій (ПВБКІ) для перевірки платіжної дисципліни позичальників. Доступ до реєстрів, зокрема Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, дозволяє банкам перевіряти фінансову та юридичну інформацію про потенційних позичальників [21, с. 5].

Банківська система України діє на основі комплексу нормативно-правових актів, які об'єднуються під терміном «банківське законодавство» і регулюють правові засади діяльності у сфері банкінгу. Оскільки банківська сфера постійно розвивається, виникає необхідність регулярного оновлення та вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення її ефективності.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України», однією з основних функцій НБУ є здійснення банківського регулювання. Воно передбачає створення системи норм, що визначають принципи діяльності банків, порядок здійснення нагляду за їхньою роботою, а також відповідальність у разі порушення норм банківського законодавства [16].

На практиці регулювання кредитування корпоративного бізнесу відбувається на трьох рівнях:

• міжнародному;

• національному, що здійснюється центральним банком;

• внутрішньому рівні саморегулювання окремого банку (рис. 1.2).

Стабільна банківська система, яка ефективно виконує свої функції без ризику втрати фінансової рівноваги, є ключовим фактором економічного зростання в країні. Натомість дисбаланс у банківському секторі призводить до

дезорганізації економічної системи загалом, що обумовлює високий рівень регулювання банківської системи.

Регулювання сучасної банківської діяльності на міжнародному рівні здійснюється відповідно до Основних принципів ефективного банківського нагляду, запроваджених Базельським комітетом у 1997 році.

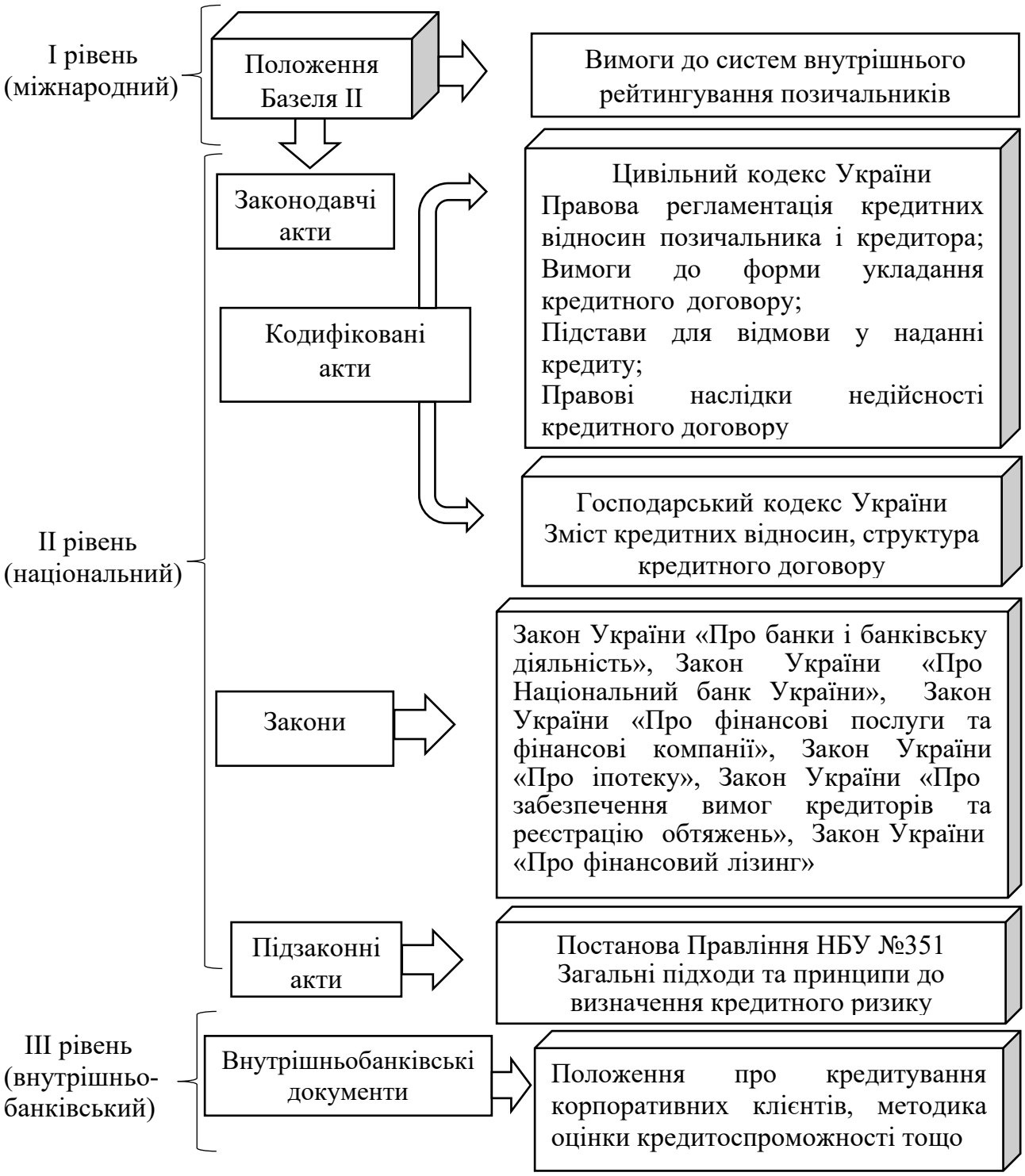

Рис. 1.2. Правове забезпечення кредитування корпоративного бізнесу

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [21]

Законодавче регулювання банківської діяльності в Україні створює передумови для подолання кризи в національному банківському секторі. Проводиться оновлення відповідної нормативно-правової бази, а прийняття окремих нормативних актів у сфері банківської діяльності дозволило вирішити низку питань щодо адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу.

Центральний банк може впливати на діяльність комерційних банків у таких основних напрямах:

1) створення законодавчих та інших умов, що сприяють реалізації економічних інтересів банків (організаційно-правовий аспект);

2) запровадження економічних нормативів і контроль за їх дотриманням для забезпечення ліквідності банківської системи (опосередкований економічний вплив) [22, с.17].

Відповідно до Закону «Про банки і банківську діяльність» та Закону «Про Національний банк України», функції банківського регулювання та нагляду в Україні покладені на НБУ [7,16].

Основними нормативно-правовими документами, які регулюють сферу кредитування, зокрема корпоративного бізнесу, є кодекси та закони України, а також нормативно-правові акти НБУ. Інформаційна база для економічного аналізу банку формується на основі документів, які відображають широкий спектр показників розвитку банківської діяльності.

Для забезпечення ефективного механізму кредитних відносин між суб'єктами господарювання та банківськими установами важливу правову роль відіграє дотримання та реалізація принципів банківського кредитування, які визначають основні умови надання кредитів підприємствам.

Система правового регулювання банківського кредитування - це впорядкований порядок, який ґрунтується на спеціальних положеннях, ключовими з яких є принципи банківського кредитування. Забезпечення їх дотримання та ефективного застосування є одним із головних завдань банку в процесі надання кредитів. Водночас законодавство України, хоча й закріплює

ключові принципи кредитування, не містить чіткого визначення їхнього змісту, структури, умов дотримання та застосування, зокрема у сфері банківського кредитування суб'єктів господарювання. Така неоднозначність негативно позначається на якості нормативних актів та ефективності правового регулювання.

Принципи кредитування бізнесу є основним елементом правового механізму кредитування, бо вони визначають правову сутність, зміст кредитних відносин та вимоги для належного функціонування кредитування економіки.

В наукових публікаціях структура принципів банківського кредитування поділяється на 3 ключові групи:

1) загальноекономічні (базові) принципи, що відповідають ринковим умовам і включають раціональність, ефективність, комплексність і спрямованість на розвиток;

2) спеціальні принципи, без яких кредит втрачає своє економічне значення, зокрема принципи поверненості, забезпеченості кредиту, платності, строковості та цільового характеру;

3) часткові або індивідуальні принципи – правила надання кредитів, які випливають із спеціальних принципів і можуть мати різні прояви залежно від специфіки конкретної кредитної операції.

У таких відносинах банк виступає в ролі кредитора, який здійснює кредитну операцію, враховуючи ефективність надання позики, визначені умови, а також забезпеченість та надійність такої операції. Також банк може виконувати роль позичальника, зокрема в межах кредитних відносин рефінансування з центральним банком. Суб'єкт господарювання, вступаючи у відносини кредитування, оцінює прийнятні умови отримання позики, її доцільність, необхідність, а також власну здатність виконувати умови кредитного договору. З огляду на це виникає потреба в уніфікації положень, що регулюють процес кредитування для всіх його учасників, зокрема й щодо принципів кредитування [23, с. 172-173].

Відповідно до частини 2 статті 345 Господарського кодексу України, банки надають кредити юридичним особам на договірних засадах. Кредитні відносини здійснюються на основі з кредитним договором, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі [24]. Згідно зі ст. 1054 Цивільного кодексу України, кредитний договір передбачає, що одна сторона-банк або інша небанківська фінансова установа – бере на себе зобов'язання надати позичальнику грошові кошти в обсязі та на умовах, визначених у договорі, а позичальник, у свою чергу, зобов'язується повернути отримані кошти та сплатити відсотки [25].

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», банківський кредит охоплює зобов'язання банківської установи щодо надання визначеної суми коштів, надання гарантії, зобов'язання з викупу права вимоги боргу або продовження строку його погашення, що здійснюється в обмін на зобов'язання позичальника з приводу повернення заборгованих коштів, а також сплати відсотків та інших платежів [7]. А відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», кредит – це грошові кошти, надані у позику фізичній або юридичній особі на певний строк і з нарахуванням відсотків [26].

Закон України «Про іпотеку» регламентує порядок укладання договорів іпотеки, які виступають важливим механізмом забезпечення виконання зобов'язань у кредитних відносинах, зокрема для корпоративних позичальників. Він визначає правила передачі прав на іпотечне майно, умови його використання, а також процедуру реалізації заставленого майна у випадку невиконання позичальником своїх зобов'язань [27].

Закон України «Про фінансовий лізинг» регулює кредитування через лізингові відносини, що виступає альтернативою традиційного банківського кредитування. Завдяки фінансовому лізингу підприємства можуть користуватися необхідними основними засобами без їх придбання. Закон визначає правила укладання лізингових договорів, права й обов'язки сторін та процедури для позичальників при залученні фінансування через лізинг [28].

Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» встановлює правові засади регулювання обтяжень на рухоме майно, що накладаються з метою гарантування виконання зобов'язань, а також регламентує порядок їх виникнення, офіційного оприлюднення та реалізації прав фізичних та юридичних осіб, пов'язаних із рухомим майном [29].

Постанова Правління НБУ №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» встановлює порядок оцінки кредитного ризику, вимоги щодо формування резервів на покриття можливих втрат за активними операціями та критерії класифікації позичальників за рівнем ризику [30].

Таким чином, регулювання має суттєве значення, адже спрямоване на забезпечення стійкості банківської системи та її відповідність міжнародним стандартам. Подальше удосконалення правового забезпечення кредитних відносин сприятиме зміцненню надійності банківських операцій, зниженню ризиків і розвитку корпоративного сектору в умовах економічних змін.

Висновки до розділу 1

У процесі дослідження теоретичних засад кредитування банками корпоративного бізнесу було здійснено всебічний аналіз теоретичних і методичних засад кредитування корпоративного бізнесу банками, що дозволило сформувати цілісне уявлення про цей процес, його особливості та роль у фінансовій системі. Було встановлено, що кредитування є важливим елементом функціонування економіки, оскільки забезпечує підприємства необхідними фінансовими ресурсами для зростання, здійснення інвестиційної діяльності та підтримки ліквідності.

Перш за все, було розглянуто сутність кредиту як економічної категорії, його основні функції та принципи, що лежать в основі процесу кредитування.

Визначено, що кредит є важливим інструментом, який сприяє перерозподілу грошових ресурсів у суспільстві, стимулюючи економічне зростання та розвиток бізнесу.

Важливою частиною дослідження стало визначення ключових стадій кредитного процесу. Було встановлено, що процес кредитування банками корпоративних клієнтів складається з декількох взаємопов'язаних етапів: попереднього, підготовчого, основного та завершального.

Також було розглянуто нормативно-правову базу, що регулює кредитування корпоративного бізнесу в Україні. Було проаналізовано ключові кодекси, законодавчі акти, а також нормативні акти НБУ. У цьому аспекті важливу роль відіграє регулювання, що здійснюється Національним банком України, зокрема вимоги щодо формування резервів та оцінки кредитного ризику.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що кредитування корпоративного бізнесу є достатньо складним і багатогранним процесом, який потребує чіткого дотримання принципів кредитування, врахування усіх ризиків та ефективного регулювання. Отримані результати слугують теоретичною основою для подальшого дослідження практичних аспектів кредитної діяльності банків у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2
ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КРЕДИТУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ В ПАТ «БАНК ВОСТОК» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Аналіз сучасного стану кредитного ринку в Україні

За умов сучасної ринкової економіки кредитний ринок України посідає ключове місце у фінансовій системі держави, оскільки забезпечує оперативну мобілізацію фінансових ресурсів для потреб суб'єктів господарювання. Наявність ефективно функціонуючого та розвиненого кредитного ринку створює передумови для активізації підприємницької діяльності та сприяє загальному економічному зростанню країни. Враховуючи поточну соціально-економічну ситуацію, зокрема дефіцит державного бюджету, інфляційні процеси, падіння купівельної спроможності населення та нестабільність національної валюти, дослідження кредитного ринку є вкрай необхідним [31, с. 2].

Економічна нестабільність в Україні в умовах воєнного стану істотно позначилася на діяльності банківської системи, зокрема в частині кредитування споживчих і виробничих потреб учасників ринку. Водночас варто зазначити, що труднощі у сфері банківського кредитування виникли не виключно з початком воєнних дій, а накопичувалися поступово впродовж тривалого періоду. За таких обставин особливої значущості набуває виявлення основних проблем, пов'язаних із банківським кредитуванням, з метою забезпечення стабільного функціонування банків в умовах війни та повноцінного задоволення кредитних потреб суб'єктів господарювання. Воєнний конфлікт, як один із ключових форс-мажорних чинників, суттєво позначився на діяльності банківського сектора й економіки в цілому, охопивши всі аспекти взаємодії між банками та їх клієнтами, зокрема у сфері кредитних відносин. Це поглибило вже існуючі проблеми та спричинило появу нових викликів, адже в умовах постійних загроз, зокрема кібератак, виникла необхідність у реалізації комплексних заходів, спрямованих на забезпечення бузперервної роботи банківської системи, захисту даних,

посилення інфраструктури безготівкових розрахунків і підтримання фінансової стійкості банківської системи.

Отримання кредитних ресурсів для підприємств з початком війни було доволі ускладненим через низку причин. Серед основних - висока вартість кредитів, коли відсоткові ставки та комісії фактично з'їдали прибуток бізнесу; обережна політика банків, які в умовах економічної нестабільності намагалися мінімізувати ризики неповернення коштів; а також суворі вимоги до заставного забезпечення, розмір якого часто перевищував суму позики. Як наслідок, упродовж останнього десятиліття обсяги кредитної підтримки реального сектору суттєво зменшилися, особливо за валютними кредитами. Це негативно позначилося на динаміці виробництва, зростанні ВВП та рівні добробуту населення загалом [32, с. 8-9].

Активи банків є ключовим показником, що характеризує ступінь розвитку банківської системи, адже саме вони формують основне джерело доходів комерційних банків. Загальний обсяг активів комерційних банків України відображає не лише їхню фінансову спроможність, а й значущість у національній економіці та тісний взаємозв'язок з іншими секторами фінансового ринку. Незважаючи на поступове скорочення кількості банків, які продовжують працювати в Україні, обсяги їхніх активів щороку демонструють тенденцію до зростання [33, с. 346].

Упродовж 2020-2024 років спостерігається стійка позитивна динаміка зростання активів комерційних банків України. Загальні активи зросли з 1 822 841 млн грн у 2020 році до 3 422 600 млн грн у 2024 році, що свідчить про майже двократне збільшення активів банківської системи (таблиця 2.1). За досліджуваний період загальний обсяг банківських активів зріс на 87,76%. Подібна динаміка вказує на підвищення рівня концентрації банківського сектору, незважаючи на виклики, пов'язані з воєнним станом та економічною нестабільністю.

Таблиця 2.1

Склад та динаміка активів комерційних банків за 2020-2024 рр., млн. грн.

Показники	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Активи	1 822 841	2 053 232	2 351 678	2 945 030	3 422 600
Активи в іноземній валюті	585 493	583 133	731 006	830 251	959 630
Загальні активи (не скориговані на резерви)	2 205 915	2 358 324	2 716 794	3 311 322	3 774 921
Загальні активи (не скориговані на резерви) в іноземній валюті	745 787	678 862	819 633	922 528	1 054 661
Готівкові кошти	73 174	75 375	74 760	79 218	111 599
Банківські метали	572	384	156	120	244
Кошти в НБУ	37 615	34 973	82 485	213 489	229 448
Коррахунки, відкриті в інших банках	176 041	172 868	315 085	348 166	355 226
Строкові вклади в ін. банках	50 376	60 096	51 010	57 439	114 919
Вкладення в ЦП та депозитні сертифікати	791 373	829 887	1 022 658	1 312 769	1 692 972
Надані кредити	960 597	1 065 347	1 036 213	1 024 678	1 138 036
Резерви за активними операціями	388 477	308 349	369 936	371 189	358 057

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [34]

У 2024 році обсяг активів в іноземній валюті зріс на 63,9% у порівнянні з 2020 роком і досяг 959 630 млн грн. Зменшення спостерігалося лише у 2021 році, коли показник скоротився на 0,4% до рівня 583 133 млн грн, після чого фіксувалося виключно зростання.

Банки утримують достатній обсяг високоліквідних активів, що дозволяє їм своєчасно виконувати всі платіжні зобов'язання навіть за нинішніх складних обставин. Значну роль у забезпеченні ліквідності відіграють готівкові кошти банків, які також демонструють тенденцію до зростання. У 2024 році їх обсяг становив 111 599 млн грн, що на 52,51% більше порівняно з 2020 роком. Це свідчить про готовність банків реагувати на коливання попиту на готівку з боку населення та бізнесу. При цьому у 2022 році зафіксовано незначне їх скорочення на 0,82%. Ця динаміка, ймовірно, була пов'язана з адаптацією фінансового сектору до нових умов в перші місяці повномасштабного вторгнення, коли

відбувалася оптимізація ресурсів і перерозподіл активів. Проте подальше зростання обсягів готівки свідчить про стабілізацію банківської системи та потребу в готівкових розрахунках через перебої з електропостачанням та обмежений доступ до електронних платіжних сервісів у низці регіонів.

Упродовж аналізованого періоду банківський сектор України нарощував активи, здебільшого завдяки кредитуванню та операціям із цінними паперами, переважно державними. Річні темпи гривневого кредитування корпоративного сектору стали найвищими за останнє десятиліття. Зокрема, іпотечне кредитування зростало майже вдвічі швидше, ніж споживче [33, с. 346].

У 2021 році загальний обсяг виданих кредитів збільшився на 10,9%. Водночас у 2022 році, на тлі загострення внутрішньої ситуації, спостерігалося певне зниження попиту на кредитні ресурси. Попри суттєві труднощі у сфері кредитування та зростання частки проблемних кредитів, скорочення обсягів кредитного портфеля було помірним - лише на 2,73% у 2022 році та на 1,11% у 2023-му. Значну роль у збереженні кредитної активності відіграли саме державні банки, які з початком війни продовжували фінансування окремих урядових програм та ініціатив з підтримки бізнесу. Незважаючи на незначне зменшення обсягів кредитування, спостерігалось зростання вкладень у депозитні сертифікати Нацбанку та збільшення залишків на коррахунках в інших банках.

Особливої уваги заслуговує зростання вкладень у цінні папери та депозитні сертифікати на 113,93%, з 791 373 млн грн у 2020 році до 1 692 972 млн грн у 2024 році, що більшою мірою було досягнуто за рахунок збільшення вкладень в ОВДП.

У 2022 році спостерігається значне зростання резервів за активними операціями комерційних банків, що було захисною реакцією банків на погіршення якості кредитного портфеля та підвищення кредитних ризиків. Починаючи з 2023 року відбулося поступове зниження резервів, що свідчить про стабілізацію, зменшення ризиків неповернення кредитів і часткове відновлення платоспроможності позичальників.

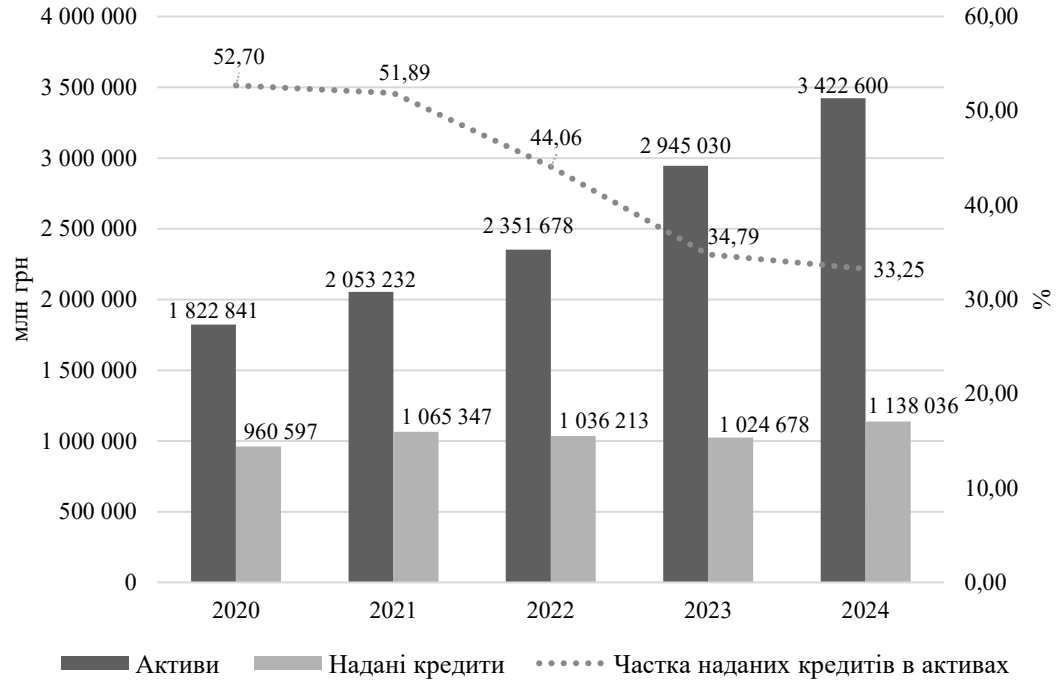

Рис. 2.1. Динаміка активів, наданих кредитів та частки кредитів в активах за 2020-2024 рр.

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [34]

Окрему увагу слід приділити частці наданих кредитів у загальних активах. Якщо у 2020 році вона становила 52,70%, то у 2024 році вже лише 33,25%. Це означає, що, хоча абсолютний обсяг кредитування зростає, він не встигає за зростанням загальних активів, і таким чином структура активів змінюється в бік менш ризикових і, можливо, більш ліквідних інструментів. Зменшення частки кредитів в активах вказує на перерозподіл банками ресурсів у бік інструментів із меншими ризиками, а саме: депозитних сертифікатів НБУ та ОВДП [35, с. 91].

На основі аналізу активів банків, що функціонують в Україні, та частки кредитів у їх загальному обсязі, було виокремлено ТОП-10 банків із найбільшими кредитними портфелями станом на 01.01.2025 року (рис. 2.2).

До переліку десяти банків з найбільшими обсягами кредитних портфелів увійшли 5 державних банків (АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК» та АТ «СЕНС БАНК»), 2 банки з іноземним капіталом (АТ «Райффайзен Банк» та АТ «ОТП БАНК») та 2 банки,

що функціонують на основі вітчизняного приватного капіталу (АТ «ПУМБ», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» і ПАТ АБ «ПІВДЕННИЙ»).

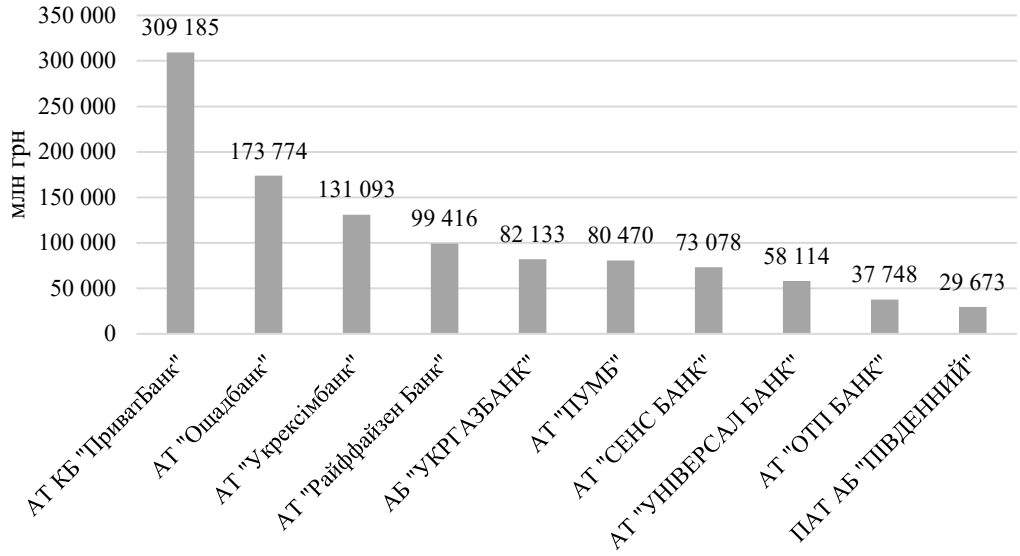

Рис. 2.2. ТОП-10 провідних банків України за розміром кредитного портфеля станом на 01.01.2025 р.

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [36]

Якщо станом на 01.01.2025 року кредитний портфель 61-го діючого банку становив 1 298 250 млн грн, то на вищезазначені банки припадало 1 074 686 млн грн, що становило 82,77% від загальної суми.

Таблиця 2.2

Динаміка та структура наданих банками кредитів у розрізі секторів економіки

Показники	Звітні дати									
	2020		2021		2022		2023		2024	
	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %
Кредити надані клієнтам, у т.ч:	960 597	100	1065347	100	1036213	100	1024678	100	1138036	100
органам державної влади	11 641	1,21	26 973	2,53	24 809	2,39	18 349	1,79	13 077	1,15
суб'єктам господарювання	749 335	78,01	795 513	74,67	801 413	77,34	783 690	76,48	850 581	74,74
фізичним особам	199 561	20,77	242 633	22,78	209 943	20,26	222 590	21,72	274 276	24,10
небанківським фінансовим установам	60	0,01	228	0,02	48	0,01	49	0,01	102	0,01

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [34]

У структурі кредитування провідне місце традиційно займають кредити, надані суб’єктам господарювання. Їхня частка протягом 2020-2024 років залишалася домінантною, хоч і зазнавала деяких коливань. Незважаючи на зниження питомої ваги, абсолютне значення зросло з 749 335 млн грн у 2020 році до 850 581 млн грн у 2024 році. Це свідчить про пріоритетність фінансування бізнесу, особливо в умовах економічного відновлення та потреби у підтримці підприємницької активності.

Кредити, надані фізичним особам, демонструють незначні коливання у структурі загального обсягу, з тенденцією до зростання. Якщо у 2020 році їх частка становила 20,77%, то вже у 2024 році вона збільшилася до 24,10%. Зростання частки споживчого кредитування свідчить про поступове відновлення довіри населення до банківського сектору, а також про зростання попиту на кредити з боку домогосподарств у відповідь на підвищення споживчих потреб та інфляційні ризики.

Кредитування органів державної влади залишається на відносно низькому рівні, з часткою в межах 1,15-2,53% за весь період. У 2024 році кредити цьому сектору становили всього 13 077 млн грн. Це свідчить про обмежену потребу державних органів у банківському кредитуванні або про використання ними альтернативних джерел фінансування, зокрема міжнародної допомоги.

Кредити небанківським фінансовим установам мають стабільно низький рівень 0,01%-0,02% протягом усього періоду, що свідчить про незначну роль цього сегмента у структурі банківського кредитування, можливо, через специфіку їх діяльності [37, с. 25-26].

Структуру кредитів, наданих клієнтам українськими банками станом на 01.01.2025 року, відображено на рис. 2.3. Загалом структура банківського кредитування в Україні станом на 01.01.2025 року зберігає притаманну попереднім рокам тенденцію – домінування корпоративного сектору. Варто відзначити, що частка кредитів, наданих суб’єктам господарювання (74,74%), у кілька разів перевищує обсяги інших напрямів, що підтверджує ключову роль банків у фінансуванні реального сектору економіки.

Рис. 2.3. Структура наданих банками кредитів станом на 01.01.2025 р., %

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [34]

Попри номінальне зростання обсягів кредитного портфеля впродовж останнього року, варто враховувати вплив девальвації національної валюти та інфляції, які суттєво нівелювали номінальне збільшення кредитних вкладень, що, в свою чергу, мало вплив на економіку.

Також варто звернути увагу на співвідношення обсягів кредитування у національній та іноземній валютах (рис. 2.4). Переважна частина банківських кредитів надається саме в національній валюті. У 2024 році обсяг кредитів у гривні становив 833 365 млн грн, тоді як в іноземній валюті – 273 479 млн грн.

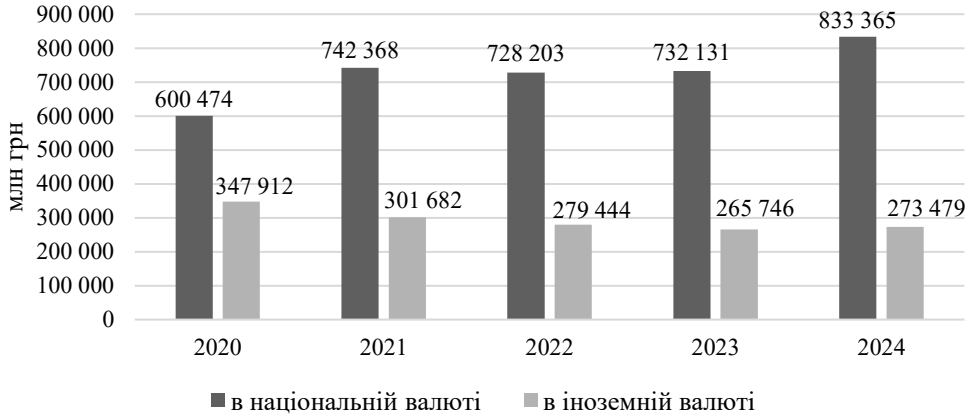

Рис. 2.4. Динаміка наданих банківських кредитів у розрізі валют за 2020-2024 рр., млн грн

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [38]

Така структура свідчить про зростання довіри клієнтів саме до зобов'язань у гривні, незважаючи на існуючі макроекономічні ризики. Темпи приросту гривневих кредитів є стабільнішими, що може бути наслідком валютних коливань та непередбачуваності зовнішніх факторів, які стримують попит на кредити в іноземній валюті. Зростання частки гривневих кредитів може бути і позитивною тенденцією з точки зору грошово-кредитної стабільності, оскільки зменшує валютні ризики як для позичальників, так і для банків.

На тлі заниженої кредитної активності банківської системи спостерігається зростання обсягів коштів, які банки розміщують на депозитних рахунках у НБУ, а також збільшення вкладень в цінні папери. Це, з одного боку, вказує на обережну стратегію банків щодо розміщення коштів у кредитуванні економіки, що зумовлено небажанням брати на себе додаткові ризики під час нарощування кредитного портфеля. З іншого боку, така ситуація свідчить про стримувальний характер монетарної політики Центрального банку: підвищення облікової ставки та висока дохідність депозитних сертифікатів створюють умови для зниження кредитної активності банків у реальному секторі, адже дають змогу спрямовувати ресурси у практично безризикові інструменти - цінні папери Національного банку або держави.

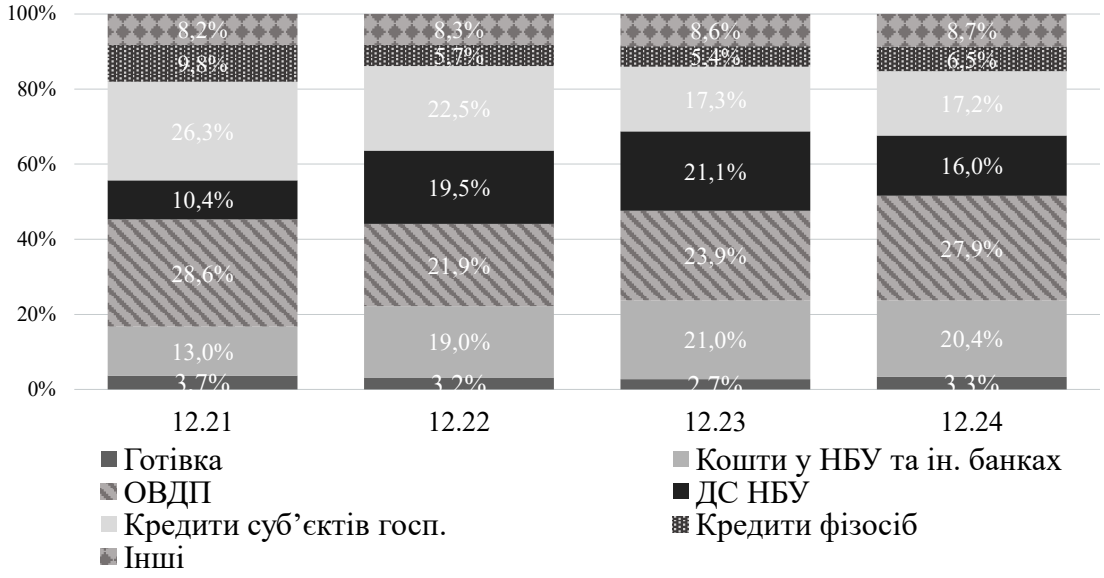

Рис. 2.5. Структура активів банків за складовими за 2021-2024 рр., %

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [39]

Унаслідок провадження такої грошово-кредитної політики НБУ, а також обраної кредитної політики комерційними банками, відбулося викривлення структури активів банківської системи. Як результат, кредити, надані фізичним та юридичним особам, займають тільки близько чверті загального обсягу активів банків – 6,5% і 17,2% відповідно (рис. 2.5). Водночас обсяг коштів, які банки спрямували на придбання депозитних сертифікатів НБУ, розміщення на рахунках у Національному банку та інших банках, а також інвестували в державні облігації, наразі досягає 64,3% від загального обсягу активів банків. Це може свідчити про нівелювання основоположної функції банків як організаторів кредитних відносин у зв'язку з трансформацією заощаджень в інвестиції [35, с. 12-13]. Лише протягом 2024 року зафіксовано зростання вкладень в ОВДП на 35% [40].

Варто підкреслити, що при оцінці ефективності кредитної діяльності банків важливим аспектом є аналіз якості кредитного портфеля, зокрема через показник частки непрацюючих кредитів (NPL) у його загальному обсязі. Цей показник є одним із головних індикаторів кредитного ризику, який широко застосовується для аналітики в більшості розвинених країн світу (рис. 2.6).

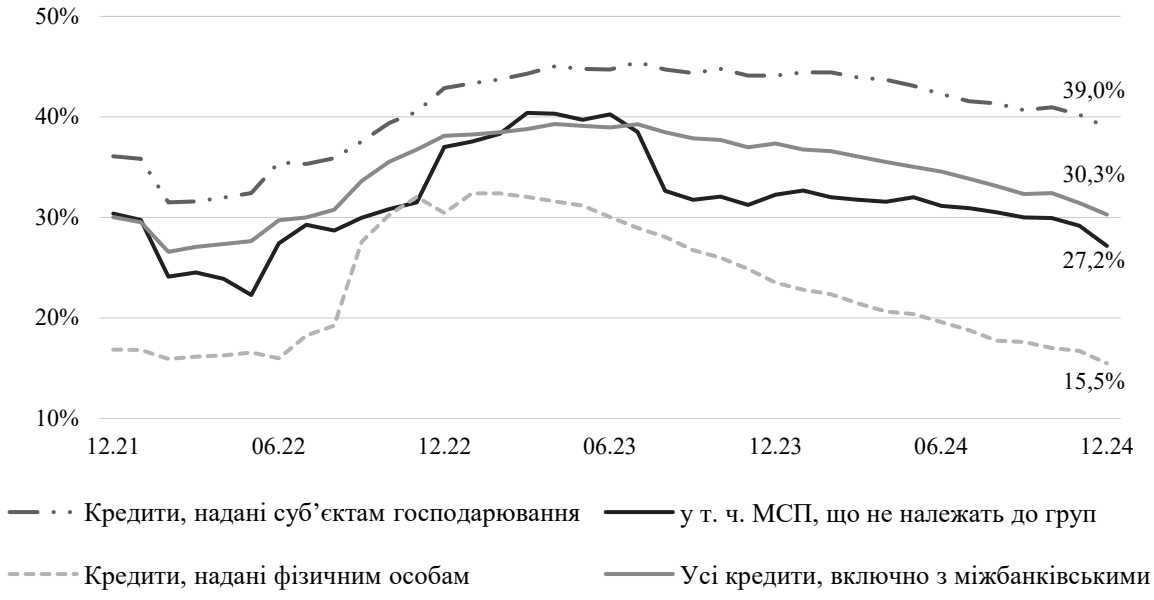

Рис. 2.6.Динаміка частки NPL у кредитному портфелі банків за 2021-2024 рр.,%

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [39]

Повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до зміни тенденції, яка з 2018 року демонструвала стабільне зниження частки непрацюючих кредитів (NPL): за цей період їхня частка в загальному кредитному портфелі зменшилася з 55% до 27% станом на початок березня 2022 р. Упродовж березня-травня 2022 р. частка NPL залишалася майже на одному рівні, зокрема через регуляторні послаблення щодо оцінки кредитного ризику. Вже у червні 2022-го банки поступово почали визнавати непрацюючі кредити.

Станом на 01.01.2023 частка NPL досягла 38%. За період із березня по грудень 2022 р. обсяг проблемних кредитів зріс на 127 мільярдів гривень і досяг 432 мільярдів гривень. Приблизно 75% таких позик зосереджено в державних банках, причому понад 40% – в АТ КБ «ПриватБанк» (Додатки Б, В).

Війна спричинила втрату активів, заставного майна, зниження доходів та платоспроможності позичальників, що негативно позначилося на якості кредитних портфелів банків і призвело до збільшення обсягів формування резервів. Банки зазнали суттєвих кредитних втрат: з початку війни обсяг резервів, сформованих під кредити, перевищив 100 мільярдів гривень, що становить близько 12% від кредитного портфеля станом на кінець лютого 2022р. За оцінками, потенційні кредитні втрати, спричинені війною, економічною нестабільністю та енергетичним терором з боку ворога, можуть досягнути 30-ти відсотків [41].

Проте позитивною є тенденція до зниження частки NPL до 30,3% станом на 01.01.2025, що на 7 в.п. менше порівняно з аналогічною датою 2024 року. Протягом останнього року обсяг NPL скоротився на 29,1 мільярдів гривень і становив 393,2 млрд грн. Така тенденція цього показника зберігається ще з початку 2023 р.

Основними чинниками скорочення частки непрацюючих кредитів стали:

- продовження банками активного нарощування обсягів якісного гривневого кредитування, що стало можливим завдяки поступовому відновленню попиту на позики та покращенню умов їх надання, зокрема через

зниження процентних ставок до рівня, який спостерігався в доковідному 2019 році;

- списання проблемної заборгованості, переважно у сегменті роздрібного кредитування. Частка NPL у цьому сегменті зменшилася на 8 відсоткових пунктів і становила 15,5%. Крім того, спостерігалося покращення й у сфері корпоративного кредитування: частка непрацюючих кредитів бізнесу скоротилася на 5,2 відсоткових пункти – до 39 відсотків [42]

На основі проведених розрахунків було визначено структуру кредитів, наданих нефінансовим корпораціям станом на кінець лютого 2025 р. Провідними галузями в структурі кредитного портфеля є оптова та роздрібна торгівля, на яку припадає 39,97%, переробна промисловість із часткою 19,38% та сільське господарство - 13,68% (див. рис. 2.7).

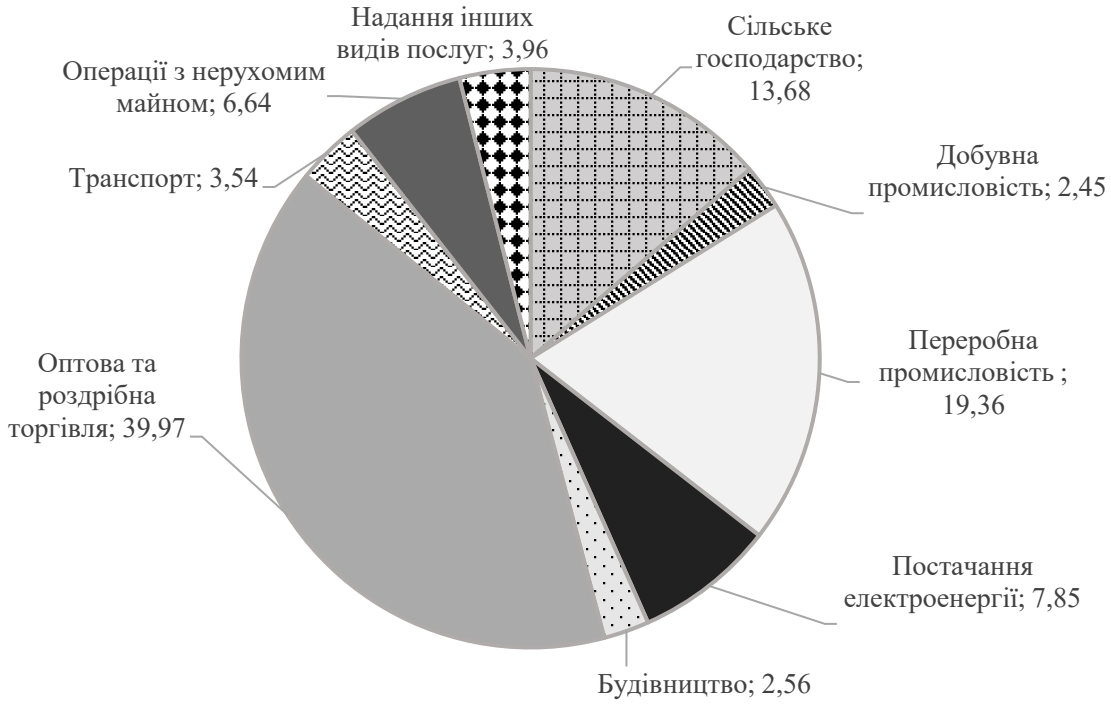

Рис. 2.7. Структура кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності станом на кінець лютого 2025 року, %

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [38]

Такий розподіл засвідчує високу ділову активність у відповідних галузях та їх потребу в кредитах. Натомість галузі, такі як будівництво (2,56%), добувна

промисловість (2,45%) та транспорт (3,54%) кредитуються менш активно. До групи «надання інших видів послуг» також включено медицину, освіту, професійну та наукову діяльність, харчування, водопостачання, мистецтво і спорт. Слід також зазначити, що значна частка кредитів – 49,65% від загального обсягу – надається терміном до одного року. Така тенденція може вказувати як на короткостроковий характер фінансових потреб підприємств, так і на обережність банків у питаннях довгострокового кредитування.

Із запровадженням воєнного стану зростання обсягів банківського кредитування переважно забезпечувалося за рахунок державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». У рамках цієї ініціативи було розширено напрями фінансування: передбачено підтримку підприємств в умовах воєнного стану, розширене кредитування агропромислового комплексу для проведення посівної кампанії, а також відновлення бізнесу за умови його релокації [35, с. 90].

Від початку запровадження воєнного стану в Україні станом на 09.09.2024 року було видано 60,3 тис кредитів на загальну суму 237,5 млрд грн по програмі «Доступні кредити 5-7-9%». З моменту запуску програми укладено 95,1 тис кредитних договорів на загальну суму 327,1 мільярдів гривень (рисунок 2.8).

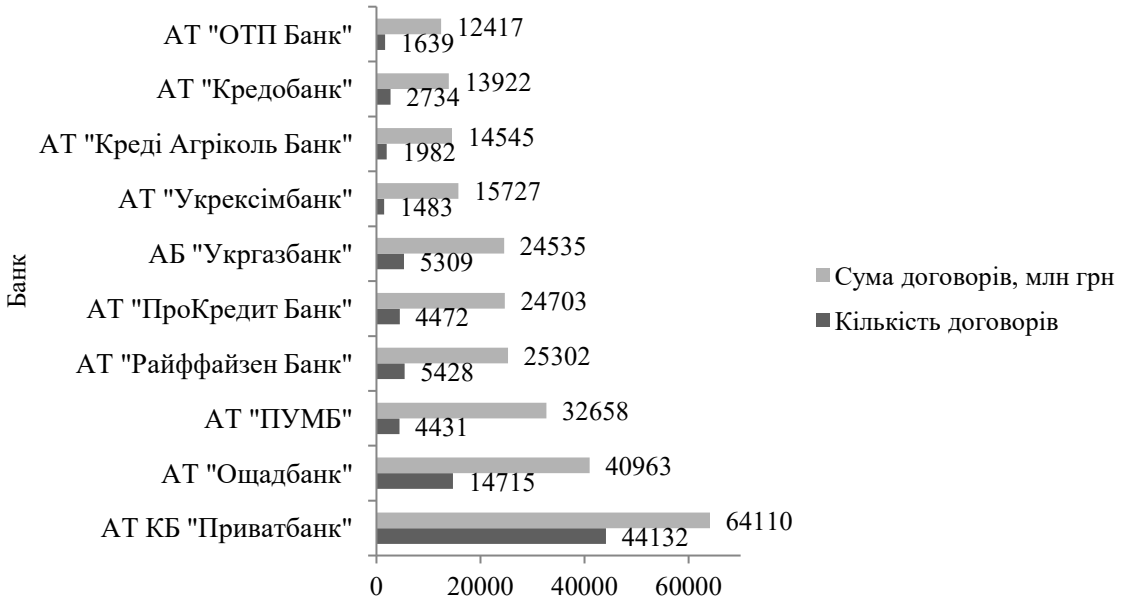

Рис. 2.8. ТОП-10 банків у розрізі укладених договорів по програмі «Доступні кредити 5-7-9%» станом на початок вересня 2024 р.

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [43]

Основні цільові направлення за державною програмою «5-7-9» наведено на рис. 2.9.

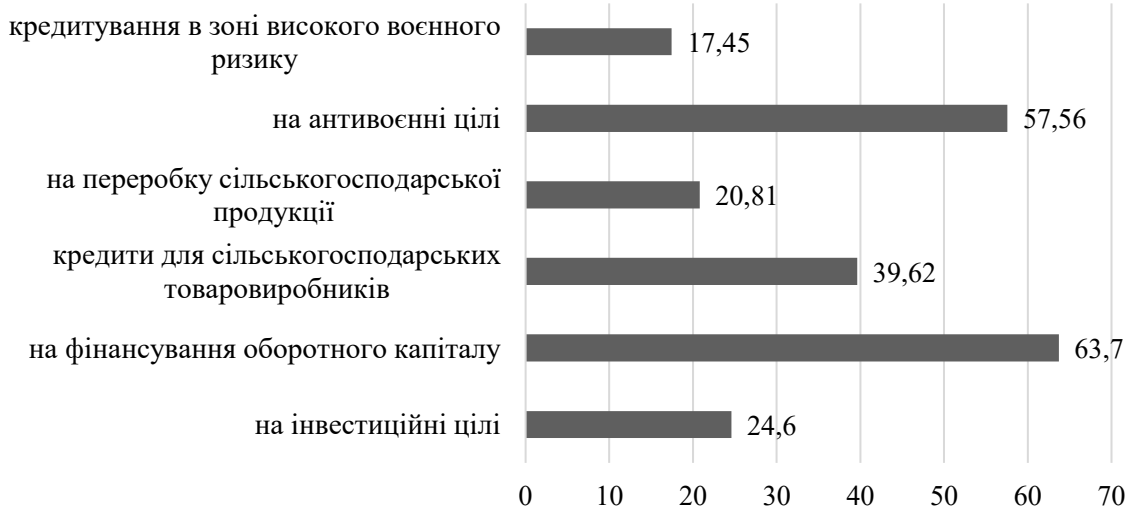

Рис. 2.9. Розподіл кредитів у розрізі цілей кредитування, млрд грн

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [43]

Реалізацію Програми забезпечує Фонд розвитку підприємництва (ФРП), єдиним учасником якого є Уряд, представлений Міністерством фінансів. Саме міністерство здійснює координацію всіх напрямів діяльності Фонду. В межах даної програми ФРП підписав угоди про співпрацю з 46 банками [43].

Подальший аналіз зосереджується на динаміці облікової ставки НБУ (рис. 2.10) та зміні відсоткових ставок за кредитами для фізичних та юридичних осіб, що дасть змогу більш поглиблено зрозуміти тенденції на кредитному ринку.

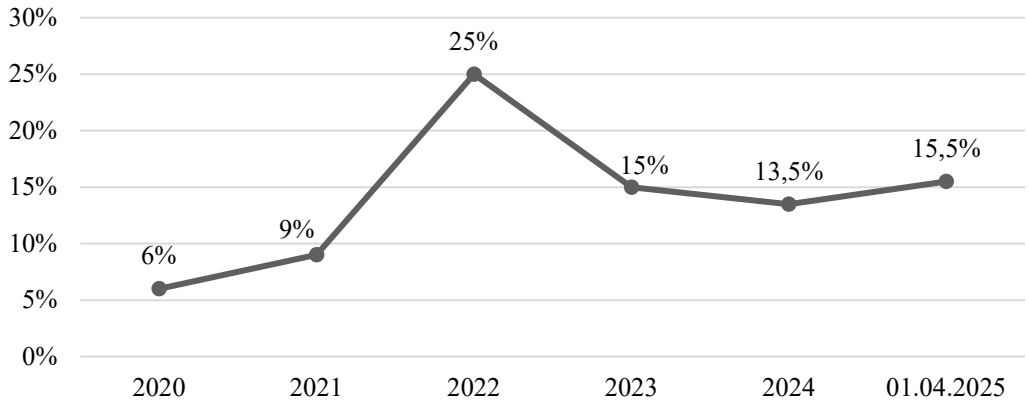

Рис. 2.10. Динаміка облікової ставки НБУ за період 2024 р.- 01.04.2025 р., %

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [44]

Графік демонструє динаміку облікової ставки, яка є ключовим індикатором грошово-кредитної політики НБУ та відіграє визначальну роль у формуванні вартості кредитних ресурсів. У 2021 році відбулося підвищення облікової ставки з 6 % до 9 %. Це рішення було ухвалене з метою стримування інфляційних процесів, які посилилися внаслідок пандемії Covid-19. Максимальне значення облікової ставки було зафіксовано в перший рік повномасштабної війни - у 2022 році, коли Національний банк України прийняв рішення її підвищити до 25%. Основною метою цього кроку було не лише стримування інфляції шляхом підвищення ставок за кредитами, а насамперед запобігання відтоку гривневих коштів у валюту. Завдяки цьому рішенню вдалося обмежити девальваційний тиск на готівковому ринку та зберегти обсяг золотовалютних резервів. У 2023 році, після часткової стабілізації економічної ситуації, НБУ поступово знизив ключову ставку до 15 %.

У 2024 році зниження облікової ставки продовжилося, досягнувши рівня 13,5 %. Проте вже станом на 1 квітня 2025 року ставка досягла 15,5 %, що може свідчити про прагнення НБУ реагувати на нові виклики, зокрема зростання інфляційних очікувань та підтримання стійкості валютного ринку [44].

Проаналізуємо процентні ставки по банківським кредитам (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка середньозважених процентних ставок в річному обчисленні по кредитам фізичних та юридичних осіб за строками погашення (2020-2024 рр.)

Показники	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Фізичні особи:	31,70	29,43	26,35	28,50	27,57
В т.ч. овердрафт	35,39	33,06	19,45	15,71	14,94
До 1 року	37,48	34,97	28,65	36,07	35,31
Від 1 до 5 років	31,44	30,45	33,04	30,18	27,91
Більше 5 років	17,76	16,18	19,26	18,48	24,38
Юридичні особи:	10,28	8,91	14,05	17,20	14,94
В т.ч. овердрафт	16,85	13,35	14,81	19,96	17,95
До 1 року	9,16	7,83	14,03	16,70	13,71
Від 1 до 5 років	12,64	11,18	14,03	17,96	17,09
Більше 5 років	9,05	8,41	8,19	11,55	10,29

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [38]

Аналізуючи динаміку середньозважених процентних ставок за банківськими кредитами упродовж 2020-2024 рр, спостерігається зменшення ставок за кредитами для фізичних осіб з 31,7% до 27,57 %, тоді як для юридичних осіб зафіксовано зростання - з 10,28 % до 14,94 %. Найпомітніше зниження відсоткових ставок (більше, ніж вдвічі) відбулося за овердрафтами фізичних осіб, водночас найвідчутніше зростання - за довгостроковими кредитами (більше 5 років), наданими фізичним особам.

Такий тренд може свідчити про перерозподіл банківських пріоритетів у сфері кредитування. Поступове зниження ставок для фізичних осіб вказує на мету стимулювання споживчого попиту. Водночас зростання вартості кредитів для юридичних осіб, особливо в останні роки, може бути наслідком зростаючих ризиків ведення бізнесу в умовах макроекономічної нестабільності.

Загалом, динаміка процентних ставок свідчить про поступову адаптацію кредитного ринку України до нових економічних реалій, що передбачає як посилення гнучкості банківських установ, так і пошук нових можливостей для розвитку кредитування в нинішніх умовах.

2.2. Аналіз кредитування корпоративного бізнесу в ПАТ «Банк Восток»

ПАТ «Банк Восток» позиціонується як універсальна фінансова установа, що здійснює широкий спектр банківських операцій та забезпечує обслуговування клієнтів, незалежно від сфери їх діяльності відповідно до вимог законодавства. Завдяки гнучкій бізнес-моделі та ефективному управлінню ризиками, банк демонструє стабільні фінансові результати та зміцнює свої позиції у банківській системі.

Банк є активним учасником державних програм, зокрема «Доступні кредити 5-7-9%» та «є-Відновлення». Клієнти банку мають змогу користуватися електронними послугами через сервіс Bank ID. Крім того, установа входить до мережі POWER BANKING – об'єднання банківських відділень, що забезпечують безперебійну роботу навіть у періоди відключень електроенергії. А також у 2024 році банк приєднався до ініціатив з підтримки підприємців у впровадженні проєктів енергонезалежності.

До основних складових активів банку належать високоліквідні активи і кредитний портфель. Пріоритетними для банку є корпоративні клієнти, на кредитуванні яких він зосереджує свою діяльність. Попри це, кредитний портфель залишається добре диверсифікованим по основним позичальникам, що зменшує залежність банку від фінансового стану окремих клієнтів. Водночас кредитний портфель корпоративного бізнесу характеризується концентрацією по видах економічної діяльності. Саме кредитування корпоративного сегмента дає банку змогу не лише ефективно використовувати залучені ресурси, а й сприяти розвитку підприємництва в реальному секторі економіки [45, с.7-9].

Для більш глибокого розуміння ефективності діяльності ПАТ «Банк Восток» у сфері кредитування проаналізуємо динаміку кредитного портфеля банку за останні роки.

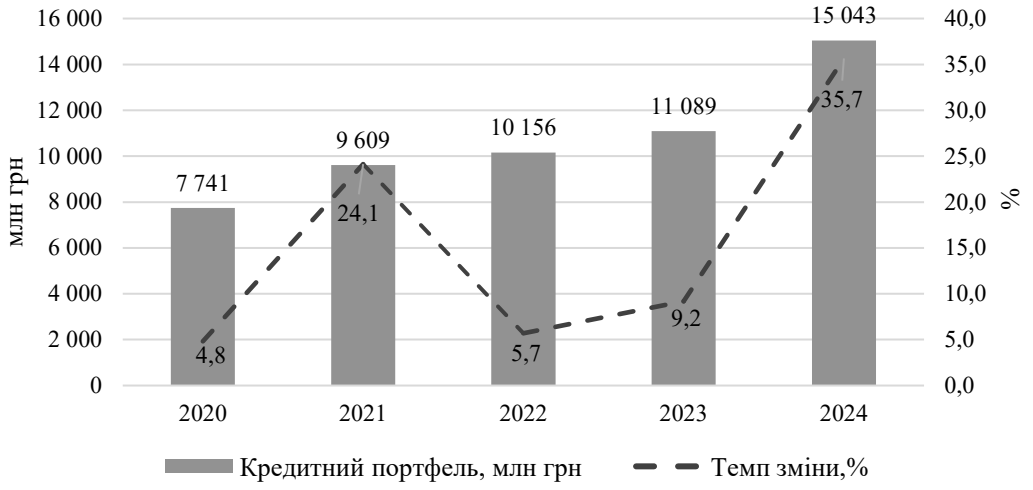

Рис. 2.11. Динаміка кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток» та темп його зміни за 2020-2024 рр.

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [46]

У період з 2020 по 2024 роки спостерігається чітка тенденція до зростання обсягів кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток». Загалом обсяг кредитного портфеля банку зріс майже вдвічі – з 7 741 млн грн у 2020 році до 15 043 млн грн у 2024-му, що свідчить про високу активність банку в нарощуванні обсягів кредитування клієнтів та поступове зміцнення позицій на кредитному ринку.

У 2022 році обсяг кредитного портфеля збільшився до 10 156 млн грн, що демонструє подальше розширення кредитування, попри невизначеність та нестабільність економічної ситуації. Хоча порівняно з попереднім роком темпи зростання дещо сповільнилися - приріст становив лише 5,7%. У 2023 році спостерігається поступове прискорення зростання – кредитний портфель досяг 11 089 млн грн, тобто зріс на 9,2% у порівнянні з 2022 роком. Така динаміка може бути обумовлена поступовим підвищенням довіри до банку та ефективною роботою у рамках державних програм кредитування.

Найактивніше зростання спостерігається у 2024 році. У порівнянні з попереднім роком, приріст становив 35,7%. Це може бути обумовлено приєднанням банку до нових програм, зокрема у сфері підтримки підприємців у впровадженні проєктів енергонезалежності, активізацією підтримки бізнесу і поступовомим відновленням попиту на позики [46].

Таблиця 2.4

Динаміка, склад та структура кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток» в розрізі суб'єктів кредитування за 2020-2024 рр.

Показники	Звітні дати									
	2020		2021		2022		2023		2024	
	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %
Кредити та заборгованість клієнтів, у т.ч:	7 284	100	9 140	100	8 247	100	8 709	100	10 917	100
кредити та заборгованість фізичних осіб	55	0,76	98	1,07	90	1,09	140	1,61	249	2,28
кредити та заборгованість юридичних осіб	7 229	99,24	9 042	98,93	8 157	98,91	8 569	98,39	10 668	97,72

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [36]

Для глибшого розуміння ефективності кредитної політики доцільно проаналізувати структуру кредитного портфеля з урахуванням типів позичальників, зокрема поділ за корпоративним та роздрібним сегментами, що дозволить оцінити пріоритетні напрями кредитування банку (табл. 2.4).

Аналіз структури кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток» у розрізі суб'єктів кредитування дозволяє зробити висновки про орієнтацію банку саме на корпоративний сегмент клієнтів. У 2020 році на них припадало 99,24% загального обсягу кредитів, а на фізичних осіб – лише 0,76%. Ця тенденція зберігалася і в подальші роки. Незважаючи на незначне зменшення частки кредитів корпоративним клієнтам, вона залишається значно переважаючою, що підкреслює стратегічну спрямованість банку на кредитування саме бізнесу.

Щодо фізичних осіб, їх частка у загальному обсязі кредитного портфеля поступово зростає. Якщо у 2020 році вона становила лише 0,76%, то у 2024 – вже 2,28%, що може свідчити про наміри банку хоч якось диверсифікувати кредитний портфель.

Для оцінки кредитної активності ПАТ «Банк Восток», розрахуємо частку кредитів у активах банку (рис. 2.12).

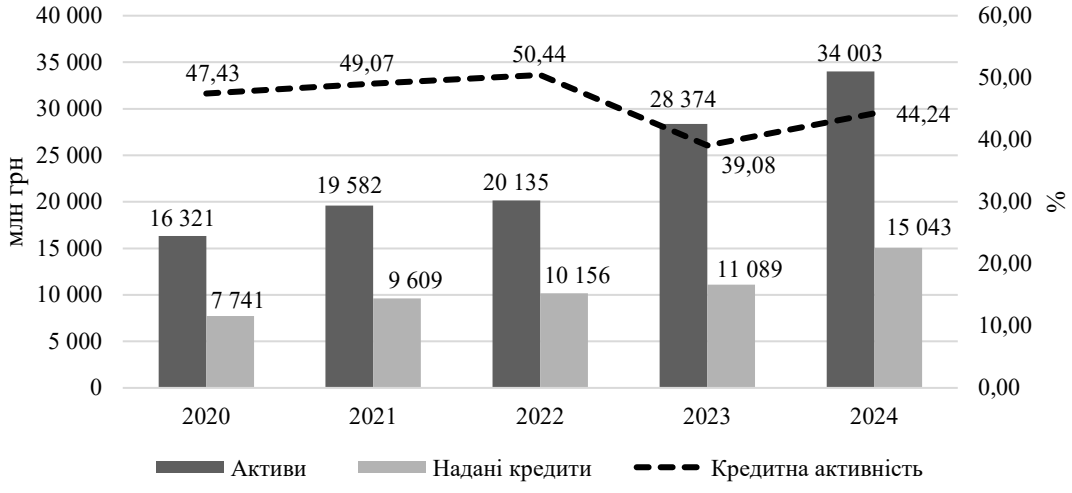

Рис. 2.12. Динаміка активів, наданих кредитів та кредитної активності ПАТ «Банк Восток»

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [36,46]

На основі наведеного рисунку можна зробити висновок, що загалом спостерігається тенденція до зростання активів банку, проте темпи зростання кредитного портфеля не завжди відповідали цьому приросту, що безпосередньо впливало на рівень кредитної активності. Незважаючи на позитивну динаміку абсолютних показників, рівень кредитної активності протягом аналізованого періоду демонстрував коливання.

Найвищий показник частки кредитів в активах банку зафіксовано у 2022 році, а саме – 50,44%, що є піковим показником за аналізований період, коли майже половина активів банку була спрямована на кредитування. Водночас у 2023 році відбулося різке зниження рівня кредитної активності до 39,08%, незважаючи на суттєве зростання активів. Такий розрив між темпами зростання активів і наданих кредитів може свідчити про більш активне спрямування банком ресурсів на інші активи, не пов’язані з кредитуванням.

У 2024 році банк частково відновив кредитну активність до рівня 44,24%. Хоча показник не досяг піку 2022 року, він свідчить про стабілізацію та поступове повернення банку до більш активної кредитної політики.

Для повнішої характеристики кредитної діяльності ПАТ «Банк Восток» саме у корпоративному сегменті розглянемо, як змінювався обсяг кредитів, наданих корпоративним клієнтам у розрізі валют.

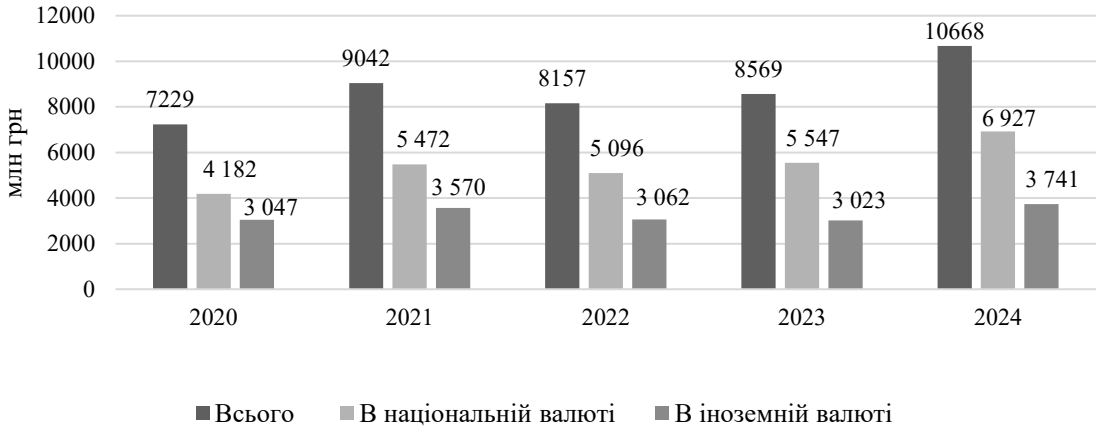

Рис. 2.13. Динаміка кредитів, наданих корпоративним клієнтам ПАТ «Банк Восток» у розрізі валют за 2020-2024 рр.

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [36]

Динаміка кредитів, наданих корпоративним клієнтам ПАТ «Банк Восток» у розрізі валют, свідчить про поступове зростання загального обсягу кредитування з деякими коливаннями. Якщо у 2020 році обсяг наданих кредитів складав 7229 млн грн, то вже у 2024 році він досяг 10668 млн грн, що свідчить про зростання на майже 48%.

Аналізуючи структуру кредитного портфеля за валютами, можна спостерігати чітке переважання кредитів, наданих у національній валюті. Їх частка щороку стабільно перевищує обсяг кредитів в іноземній валюті. У 2020 році обсяг кредитів у гривні становив 4182 млн грн, а в іноземній валюті — 3047 млн грн. До 2024 року ці показники зросли до 6927 млн грн та 3741 млн грн відповідно. Це свідчить про певне зростання довіри бізнесу до національної валюти порівняно з іноземною, а також про прагнення уникнути валютних ризиків в умовах коливань обмінного курсу.

У 2022 році спостерігається зниження загального обсягу кредитування бізнесу банком (з 9042 до 8157 млн грн), що було загальнонаціональною тенденцією, пов’язаною з початком повномасштабного вторгнення в Україні, підвищенням ризиків для банківського сектору та зниженням ділової активності. У цей же період зменшився обсяг як гривневих, так і валютних кредитів, що відображає загальне зниження попиту на кредитування з боку нефінансових корпорацій.

Надалі вже в 2023-2024 рр., кредитування банком корпоративного бізнесу почало пожвавлюватися, досягнувши 10 668 млн грн. Особливо помітне зростання спостерігається у гривневому сегменті, що свідчить про посилення ролі національної валюти у фінансуванні корпоративного сектору банком [36].

Проаналізуємо динаміку та склад кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток» за видами економічної діяльності суб’єктів господарювання, що дозволить визначити пріоритетні галузі, які отримували фінансування від банку впродовж останніх 5 років (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка та склад кредитів суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, наданих ПАТ «Банк Восток» у 2020-2024 рр., млн грн

Розділ економічної діяльності	Звітні дати				
	2020	2021	2022	2023	2024
Сільське господарство	236	554	524	584	733
Виробництво харчових продуктів	642	966	1 144	1 322	1 793
Виробництво напоїв	153	193	169	205	168
Металургійне виробництво	58	87	141	205	204
Виробництво паперу та паперових виробів	109	52	67	76	83
Постачання електроенергії	472	628	642	888	1 000
Оптова торгівля	3 379	4 133	3 879	4 039	4 751
Роздрібна торгівля	163	247	157	89	194
Складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	730	877	681	586	910
Надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення	164	148	154	29	208
Операції з нерухомим майном	376	474	151	138	119
Виробництво металевих виробів, окрім машин і устаткування	8	101	146	267	274
Виробництво гумових і пластмасових виробів	70	70	137	175	108
Інше (для ф.о. (у т. ч. суб`єктів незалежної проф. діяльності) та нерезидентів)	264	270	407	459	518
Охорона здоров'я	9	13	12	146	48
Оренда, прокат і лізинг	206	24	19	25	84
Інші галузі	585	680	852	671	1 088
Усього	7 461	9 271	9 125	9 816	12 089

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [47]

Найбільший обсяг кредитів банку припадає на оптову торгівлю, який зріс від 3 379 млн грн у 2020 до 4 751 млн грн у 2024 р., що свідчить про важливість цієї галузі в нинішніх умовах. Водночас кредитування роздрібної торгівлі залишається нестабільним — значне падіння спостерігається у 2023 році (лише 89 млн грн), і лише часткове відновлення у 2024-му.

Позитивну динаміку демонструє також сектор виробництва харчових продуктів, обсяги кредитування якого зросли з 642 млн грн у 2020 році до 1 793 млн грн у 2024 році. Зростання кредитування цього напрямку відображає потребу забезпечення продовольчої безпеки. Аналогічну тенденцію маємо в сільському господарстві, де обсяг кредитів зріс майже утричі, що свідчить про важливе місце аграрного сектору в кредитному портфелі банку.

Також потрібно звернути увагу на значне зростання в кредитуванні енергетичного сектору (постачання електроенергії) — з 472 до 1 000 млн грн. Це цілком логічно, з огляду на руйнування енергетичної інфраструктури та необхідність її постійного відновлення.

Деякі галузі навпаки продемонстрували скорочення або нестабільність у кредитуванні, а саме: операції з нерухомістю втратили свою привабливість - обсяг фінансування знизився з 376 119 млн грн, що пов’язано з невизначеністю на ринку нерухомості під час війни. Також необхідно виділити зростання кредитування банком інших галузей з 585 до 5 839 млн грн. Таке збільшення може свідчити про розширення фінансування тих галузей, які раніше кредитувалися в ПАТ «Банк Восток» не так активно.

Рис. 2.14. Структура кредитів, наданих ПАТ «Банк Восток» нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності станом на 01.01.2025 р.,%

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [47]

На основі проведених розрахунків було визначено структуру кредитів ПАТ «БАНК ВОСТОК», наданих нефінансовим корпораціям станом на 01.01.2025 р. (рис. 2.14). Такий розподіл кредитів свідчить про спрямованість банку на підтримку важливих секторів економіки в умовах воєнного стану. Найбільша частка кредитного портфеля банку (майже 40%) припадає саме на оптову торгівлю, що можна пояснити її важливою роллю у забезпеченні товарообігу.

Другою за значущістю галуззю є виробництво харчових продуктів (14,83%), що обумовлено важливістю продовольчої безпеки, особливо у період воєнних дій. Також вагому частку в кредитному портфелі посідає постачання електроенергії (8,27%), що підтверджує важливість цієї галузі насьогодні.

До переліку інших галузей, які складають 10,9% кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток», увійшли наступні: охорона здоров'я, оренда, прокат і лізинг, рекламна діяльність, телекомунікації, виробництво хімічних речовин, фармацевтичних продуктів, машин, автотранспортних засобів, комп'ютерне програмування тощо.

А найменш активно в досліджуваному банку кредитувалися такі галузі, як: операції з нерухомим майном (0,98%), будівництво будівель та текстиль (по 1,1% відповідно)[47].

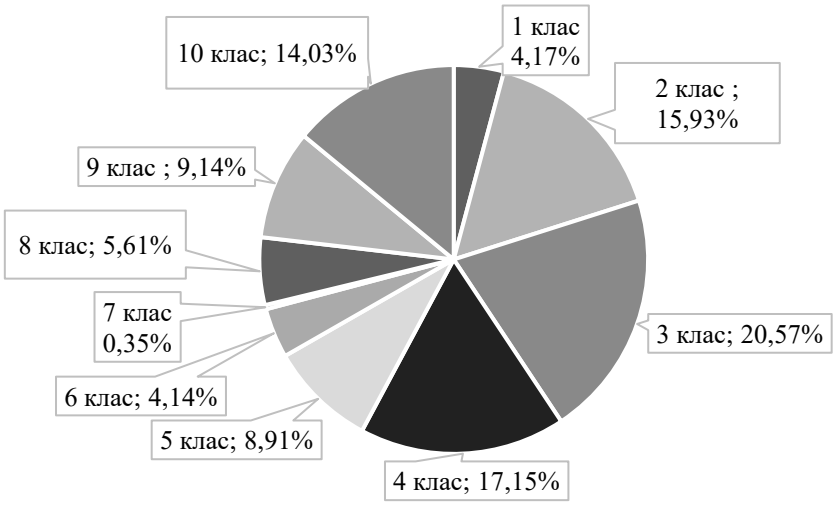

Рис. 2.15. Структура корпоративного кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток» за класами боржників станом на 01.01.2025 р., %

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [48]

Відповідно до рисунку 2.15, найбільшу частку в корпоративному кредитному портфелі ПАТ «Банк Восток» займають боржники 3 класу, а саме 20,57%, що свідчить про помірний рівень кредитного ризику. Наступними йдуть боржники 4 класу і 2 класу - 17,15% та 15,93% відповідно, що вказує на концентрацію портфеля в середньоризикових сегментах. Разом ці три класи складають понад 50% усього портфеля, що потребує постійного моніторингу та диверсифікації для уникнення потенційних ризиків.

Варто зазначити, що 10-ий (14,03%) та 9-ий класи (9,14%), які належать до найризикованіших боржників, також займають значну частину кредитного портфеля юридичних осіб аналізованого банку. Це може свідчити про значний рівень кредитного ризику в діяльності банку. Така структура портфеля може бути наслідком як загального погіршення економічної ситуації в країні, так і впливу повномасштабної війни на діяльність корпоративного бізнесу [48].

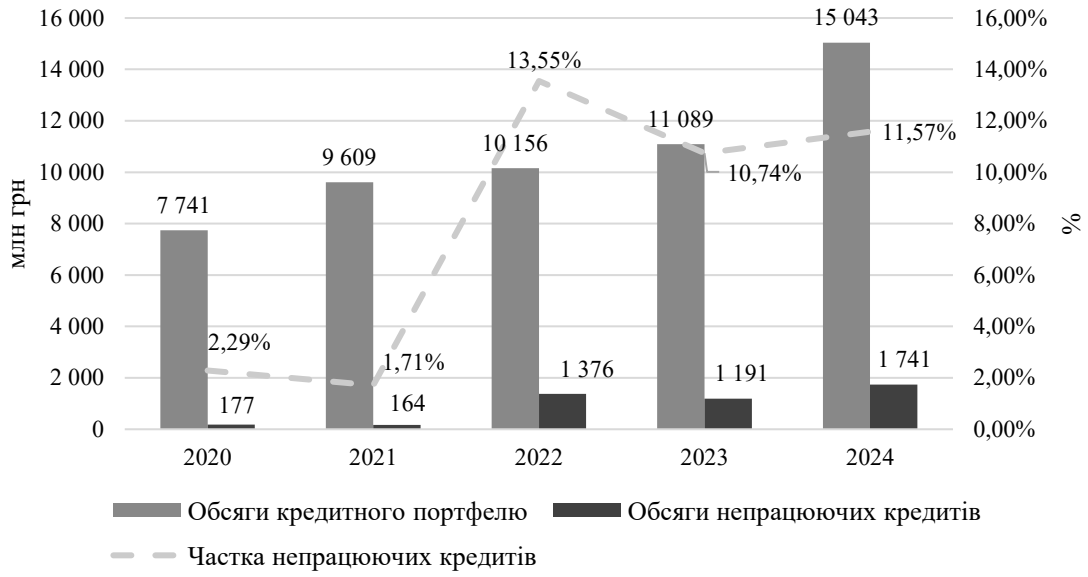

Рис. 2.16. Динаміка обсягів кредитного портфелю, непрацюючих кредитів та частки NPL ПАТ «Банк Восток» за 2020-2024 рр.

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [46]

На основі рисунку 2.16 можна зробити кілька висновків, зокрема щодо динаміки частки NPL, яка є ключовим показником якості кредитного портфеля банку. Протягом досліджуваного періоду паралельно зі зростанням загального обсягу кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток» спостерігається зростання і

обсягу непрацюючих кредитів з 177 млн грн у 2020 році до 1 741 млн грн у 2024 році (тобто майже в 10 разів).

Найменше значення частки непрацюючих кредитів в банку спостерігалося у 2021 році - лише 1,71%. Це мінімальне значення за весь досліджуваний період, яке може свідчити про ефективну кредитну політику банку.

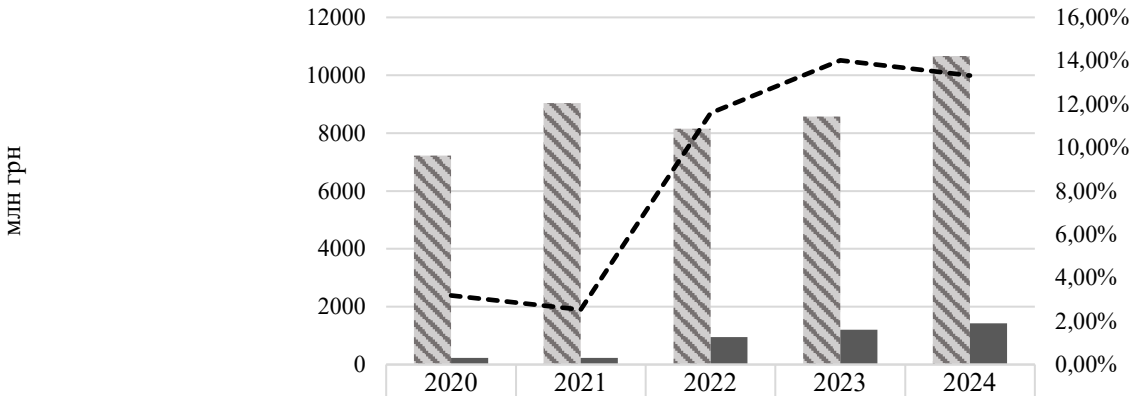
Найбільше значення частки NPL було зафіксовано у 2022 році (13,55%), що обумовлено початком військового конфлікту, що суттєво вплинув на платоспроможність позичальників. Незважаючи на зростання кредитного портфеля, збільшення обсягів непрацюючих кредитів вказує на погіршення платіжної дисципліни клієнтів банку, особливо в корпоративному сегменті.

У наступні роки спостерігалося певне покращення: у 2023 році частка непрацюючих кредитів знизилась до 10,74%, що вказує на певну стабілізацію ситуації. Проте у 2024 році відбулось незначне підвищення до 11,57%, навіть попри рекордний обсяг кредитного портфеля, що означає, що зростання кредитування не обов'язково супроводжується покращенням якості кредитного портфеля банку [46].

Слід додати, що ПАТ «Банк Восток» увійшов до переліку 25 банків з найбільшими обсягами непрацюючих кредитів станом на 01.03.2025 р., де посів 16-те місце (додаток Б). Проте порівнюючи частку NPL Банку Восток з аналогічним показником інших банків (додаток В), можна стверджувати, що частка непрацюючих кредитів в даному банку є нижчою за середній рівень, що є доволі позитивним сигналом.

Варто підкреслити, що банку важливо формувати достатній рівень резервів, а особливо під корпоративні кредити, оскільки саме вони займають переважну частину кредитного портфеля ПАТ «Банк Восток». Це дозволяє мінімізувати потенційні ризики, які виникають у процесі кредитної діяльності з корпоративними клієнтами. Рівень захищеності корпоративного кредитного портфеля (рівень покриття кредитів резервами), тобто співвідношення сформованих резервів до загального обсягу наданих корпоративних кредитів, є

важливим інструментом забезпечення фінансової стабільності банку - не менш значущим, ніж зниження рівня непрацюючих кредитів [49, с. 54].

	2020	2021	2022	2023	2024
Кредити юридичних осіб	7229	9042	8157	8569	10668
Резерви під знецінення кредитів ю.о.	230	229	946	1 201	1 421
Захищеність кредитів	3,19%	2,53%	11,59%	14,02%	13,32%

Рис. 2.17. Динаміка якості корпоративних кредитів ПАТ «Банк Восток» за 2020-2024 рр.

Джерело: систематизовано та розраховано автором за матеріалами [36]

Захищеність кредитів корпоративному бізнесу протягом досліджуваного періоду зросла з 3,19% у 2020 році до 13,32% у 2024 році. Таке зростання є наслідком як посилення підходів до управління кредитним ризиком, так і реагування банку на збільшення кількості позичальників із високою ймовірністю неплатоспроможності. Зокрема, значний стрибок рівня резервування спостерігається у 2022 році, коли показник захищеності зріс з 2,53% до 11,59%, що є логічною реакцією на початок війни та зростання кількості випадків невиконання зобов'язань з боку клієнтів корпоративного сегменту.

У 2023 році рівень захищеності досяг максимуму (14,02%), що свідчить про активну політику банку щодо формування резервів під знецінення кредитів на тлі збереження високої частки проблемних позичальників. Проте в 2024 році показник дещо знизився до 13,32%, однак залишився на високому рівні, що вказує на прагнення банку забезпечити достатній рівень покриття можливих збитків.

2.3. Характеристика кредитних продуктів ПАТ «Банк Восток»

ПАТ «Банк Восток», як один із активних учасників кредитного ринку, пропонує широкий спектр кредитних продуктів, орієнтованих на потреби, як МСБ, так і великого бізнесу. Кредитні пропозиції банку враховують специфіку діяльності різних клієнтів. Банк надає позичальникам різноманітні кредитні продукти, які, залежно від цільового призначення, поділяються на такі основні категорії:

- кредити для фінансування поточної діяльності, які надаються з метою покриття тимчасового дефіциту обігових коштів у процесі здійснення господарських операцій;

- кредити інвестиційного призначення - надаються для реалізації довгострокових цілей підприємства. До них належить фінансування придбання основних засобів, нематеріальних активів, а також витрат на розширення існуючих виробничих потужностей;

- іпотечні кредити - це кредити, які надаються позичальникам з метою фінансування придбання, будівництва або реконструкції нерухомого майна та забезпечуються іпотекою такого майна;

- кредити (овердрафти) - використовуються для розрахунків за операціями, що здійснюються з платіжними картками.

За методами надання банк пропонує такі кредитні продукти:

- кредит - форма кредитування, за якої вся сума позики надається позичальнику одноразово, у повному обсязі;

- невідновлювана кредитна лінія, яка передбачає поетапну (траншову) видачу кредитних коштів у межах встановленого ліміту. Після видачі цієї суми подальше кредитування в рамках лінії припиняється;

- відновлювальна кредитна лінія дозволяє позичальнику багаторазово отримувати кредитні кошти в межах встановленого ліміту. У випадку часткового

або повного погашення боргу, сума, що звільнилася, може бути використана повторно протягом строку дії кредитної угоди.

- овердрафт - короткостроковий кредит, за якого банк надає клієнту кошти понад наявний залишок на його поточному рахунку. Він реалізується шляхом автоматичного списання коштів з рахунку в межах погодженого ліміту, що забезпечує гнучкість у проведенні розрахункових операцій [50, с. 21].

З початком воєнних дій кредитна діяльність банку у сфері державних програм переважно зосереджувалась на двох нових напрямах: «Підтримка агровиробників» та «Антивоєнне фінансування», які були запроваджені з метою допомоги підприємствам і підприємцям у період воєнного стану, а також для забезпечення посівної кампанії. Відсотки за кредитами, виданими в межах цих програм, повністю компенсувалися Фондом розвитку підприємництва (ФРП).

Також у 2023 році ПАТ «Банк Восток» приєднався до Державної програми «є-Відновлення», що ще більше розширило його можливості у сфері підтримки населення та бізнесу в нинішніх нелегких умовах [51, с. 104]. Банк також активно бере участь у реалізації державної програми підтримки бізнесу «Доступні кредити 5–7–9%», яка передбачає відшкодування частини процентів за рахунок держави, що робить кредит більш доступним для позичальників.

Таблиця 2.6

Умови кредитування за програмою «5–7–9%» у ПАТ «Банк Восток»

Призначення кредиту	Поповнення оборотних коштів, інвестиційні цілі, спрямовані на підтримку господарської діяльності
Порядок погашення	Нараховані проценти - щомісячно, основна сума заборгованості - згідно з графіком погашення
Комісії	По 0,75% за надання та супроводження кредиту (одноразові)
Форми забезпечення	Нерухомість, транспорт, виробнича техніка та обладнання, товарні запаси, порука тощо
Процентна ставка	Залежно від бізнес-сегменту та створення нових робочих місць від 5 - до 9%; 1 % річних упродовж перших двох років- для територій з підвищеним воєнним ризиком, згодом – 5% річних
Сума кредиту	Інвестиційний кредит – до 60 млн грн; на поповнення обігових коштів – до 5 млн грн. До 150 млн грн - для пріоритетних сегментів
Строк кредиту	Інвестиційний – до 10 років, на поповнення оборотного капіталу – до 3 років
Кредитний продукт	Кредит, відновлювана або невідновлювана кредитна лінія
Тип бізнесу	Малий та середній бізнес, фізичні особі-підприємці

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [52,53]

ПАТ «Банк Восток» також реалізує програму підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) у партнерстві з американською організацією World Business Capital за підтримки OPIC - урядової структури США (табл. 2.7). Ця ініціатива спрямована на надання довгострокового фінансування МСП, що працюють у реальному секторі економіки [54].

Таблиця 2.7

Ключові характеристики програми підтримки МСП ПАТ «Банк Восток»

Назва параметра	Характеристика
Цільова аудиторія	ФОП та юридичні особи, які відповідають таким критеріям: мають статус резидентів України; середньооблікова чисельність працівників за календарний рік - не більше 300 ос.; річний дохід - не більше еквіваленту 15 млн дол США; загальна вартість активів до 15 млн дол США
Види кредитних продуктів	Кредит або кредитна лінія
Валюта	Гривня, долар США, євро
Ліміт кредитування	До 750 тис доларів США
Строк	До п’яти років
Форма забезпечення	Нерухоме або рухоме майно
Розмір комісії за розрахункове обслуговування	Встановлюється в індивідуальному порядку
Особистий внесок	Від 20 до 30%

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [54]

Банк активно підтримує сільськогосподарських виробників, пропонуючи спеціалізовані програми кредитування, спрямовані на розвиток аграрного сектору. Одним із ключових напрямів є компенсація витрат на придбання основних засобів, що дозволяє аграріям оновлювати та розширювати матеріально-технічну базу з меншим борговим навантаженням (табл. 2.8).

Наразі основна підтримка фермерів у частині компенсації відсоткових ставок надається саме через програму «Доступні кредити 5-7-9%».

Слід додати, що для участі в окремих програмах державного фінансування позичальники мають відповідати певним критеріям соціальної та екологічної відповідальності.

Таблиця 2.8

Основні програми підтримки фермерів в ПАТ «Банк Восток»

Програма	Істотні характеристики
Часткове відшкодування вартості вітчизняної агротехніки та обладнання	Надає 25% компенсації від вартості вітчизняної сільськогосподарської техніки та обладнання (без ПДВ). Участь доступна як для діючих, так і для новостворених агропідприємств, за умови що основна частка (не менше 75%) їхньої діяльності пов'язана з виробництвом сільгосппродукції. Максимальний обсяг підтримки - не більше 10 000 мінімальних зарплат на рік.
Здешевлення кредитів для підтримки АПК	Передбачає зниження вартості кредитів для сільгосптоваровиробників до 5% завдяки компенсації частини процентної ставки. Фінансування можливе через кредити (коротко-, середньо- та довгострокові) або кредитні лінії в гривні. Сума компенсації - до 15 мільйонів гривень для підприємств тваринництва та до 5 мільйонів гривень - для інших позичальників. Компенсація надається в розмірі 1,5 облікової ставки НБУ, але не більше, ніж ставка за кредитом, зменшена на 5 п.п. Нею не можуть скористатися позичальники, які вже отримують здешевлення в рамках інших програм
Підтримка фермерських господарств	Спрямована на фінансову підтримку як діючих, так і новостворених фермерських господарств, що мають у користуванні сільськогосподарські землі. Передбачено компенсації на дорадчі послуги, бюджетні субсидії на 1 га угідь (до 100 тис грн), а також дотації за утримання корів (до 250 тис грн). Фінансування надається одноразово за кожним напрямом у межах одного бюджетного року, але не більше сукупного ліміту (10 000 мінімальних зарплат)
Підтримка переробки продукції сільських господарств та розвитку тваринництва	Передбачає комплексну державну підтримку підприємств, що працюють у тваринництві, бджільництві, рибництві та харчовій промисловості. Отримувачами можуть бути юридичні особи та ФОП, зокрема фермерські господарства і фізичні особи з бджолосім'ями. Підтримка надається у формі безповоротних дотацій або компенсацій витрат - до 80% вартості (залежно від напрямку)

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [54]

Крім того, ПАТ «Банк Восток» надає овердрафти для поповнення оборотного капіталу у гривнях терміном до одного року. Овердрафт надається у межах встановленого ліміту за корпоративною платіжною карткою відповідно до умов тарифних пакетів «Кешбек - корпоративна картка» та «Еквайринг+Картка» (табл. 2.9). Його головна мета – покриття тимчасових касових розривів, що виникають у процесі господарської діяльності. Основною перевагою цього продукту є простота у використанні: позичальник може використовувати кредитні кошти, коли у нього на рахунку недостатньо власних. Погашення заборгованості відбувається автоматично по мірі надходження коштів на рахунок, що дозволяє бізнесу не відволікати додаткові ресурси на управління кредитом [54].

Таблиця 2.9

Основні характеристики овердрафту за корпоративною платіжною карткою відповідно до умов тарифних пакетів «Кешбек - корпоративна картка» та «Еквайринг+Картка» в ПАТ «Банк Восток»

Назва параметра	Характеристика
Валюта	Гривня
Максимальна сума ліміту	Від 10 до 100 тис грн
Строк	До одного року
Форма забезпечення	Без застави, надання поруки власником підприємства (фізичною особою) або пов'язаною юридичною особою, якщо така існує
Тип відсоткової ставки та її розмір	Процентна ставка є фіксованою: 21% річних упродовж основного періоду, після його завершення - 30% річних
Основний період користування овердрафтом	Становить 30 днів і обчислюється з першого дня, коли на початок дня ще не існувало заборгованості по овердрафту. Якщо на наступний день після завершення цього періоду, або в будь-який день у його межах заборгованість відсутня, це вважається повним погашенням заборгованості. У такому випадку новий період відліку може починатися з дати, на яку знову відсутня заборгованість за овердрафтом

Продовження таблиці 2.9

Назва параметра	Характеристика
Щомісячна комісія за розрахункове обслуговування	Складає 0,5% від встановленого ліміту, крім інших випадків, визначених рішенням Кредитного комітету
Комісія за зняття готівки	3% від суми операції + 5 грн
Штрафні санкції	У разі прострочення повернення заборгованості, несплати відсотків або комісій, клієнт зобов'язаний сплатити банку пеню. Її розмір становить подвійну облікову ставку НБУ, яка діяла протягом усього періоду прострочення та нараховується на суму невиконаного зобов'язання за кожен день прострочки
Процедура обчислення максимального ліміту	Встановлюється в межах 20-50% від середньомісячного обсягу надходжень на рахунок клієнта в банку протягом останніх трьох місяців, включаючи надходження від еквайрингу

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [54]

Крім того, ПАТ «Банк Восток» пропонує бізнес-клієнтам факторинг, який дозволяє оперативно отримати обігові кошти без необхідності залучення звичайного кредитування. Суть факторингу полягає в тому, що банк викуповує у клієнта грошові вимоги до його контрагентів за поставлений товар або надані послуги з відстрочкою платежу. Замість того, щоб очікувати надходження коштів від покупця, підприємство отримує їх від банку практично одразу після відвантаження продукції. Факторинг спрямований переважно на фінансування малого бізнесу, який співпрацює з роздрібними мережами (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Загальні умови надання послуг факторингу в ПАТ «Банк Восток»

Параметр	Характеристика
Цільова аудиторія	Юридичні особи та ФОП, які займаються постачанням продовольчих чи промислових товарів; мають позитивну кредитну історію; функціонують на ринку щонайменше один рік та демонструють фінансову стабільність
Цільове призначення	Поповнення обігових коштів
Валюта	Гривня

Продовження таблиці 2.10

Параметр	Характеристика
Тривалість співпраці між дебітором та клієнтом	Щонайменше 6 міс.
Середня кількість поставок за останні три місяці	Щонайменше 2 поставки
Середньомісячна сума поставок	min 100 тис грн
Розмір авансу	До 80% від загального розміру переуступлених грошових вимог
Загальний термін факторингової угоди	До 1 року, але в межах терміну дії договору поставки
Тривалість основного періоду фінансування	До 120 днів
Додатковий період (період очікування)	До 14 днів
Форма забезпечення	Без застави, надання поруки власником підприємства (фізичною особою)

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [54]

Окрім стандартного факторингу, ПАТ «Банк Восток» пропонує своїм клієнтам програму під назвою «Доступний факторинг», що в межах державної ініціативи з розширення доступу МСБ до фінансування. Цей продукт орієнтований переважно на постачальників українських товарів, які функціонують на ринку не менше одного року та відповідають встановленим критеріям програми. Зокрема, позичальники повинні здійснювати регулярні поставки товарів із середньомісячним обсягом від 100 тис грн.

Деякі умови стандартного факторингу та «Доступного факторингу» є однаковими - наприклад, вимоги до строку діяльності підприємства, мінімальний обсяг поставок, розмір авансу, тривалість додаткового періоду фінансування. Однак між ними існують суттєві відмінності, які роблять програму більш привабливою для підприємств, що відповідають її умовам.

Основними відмінностями «Доступного факторингу» від стандартного є більш тривалі строки та більш сприятливі умови фінансування. Тривалість основного періоду фінансування в межах цієї програми становить до 180 днів, що дозволяє постачальникам отримувати фінансування на довший період, порівняно зі стандартним факторингом, де строк обмежено до 120 днів. Крім того, загальний термін факторингової угоди за «Доступним факторингом»

повинен складати не більше 360 днів, тоді як у стандартному факторингу він не повинен перевищувати одного року, а також ще додатково обмежується строком дії договору поставки.

Окремо варто наголосити на перевазі у вигляді компенсаційної відсоткової ставки, яка в межах програми становить 13% річних, що відкриває бізнесу можливості знизити вартість фінансування. Також при укладанні договору факторингу стягується одноразова комісія в розмірі до 1,5% від суми встановленого ліміту на дебітора. А ще клієнт сплачує комісію за розрахункове обслуговування, а саме 0,1% від загального розміру переуступлених грошових вимог, але при цьому не може перевищувати 3% від ліміту.

У ПАТ «Банк Восток» процес отримання кредиту для бізнесу побудований максимально просто та зручно, щоб розпочати співпрацю, достатньо лише подати онлайн-заявку за відповідним посиланням на офіційному сайті банку. Після заповнення заявки менеджер банку зв'яжеться з клієнтом у найкоротший термін, щоб уточнити деталі, надати консультацію та супроводжувати клієнта на всіх етапах оформлення кредиту.

Банк активно бере участь не лише в загальнодержавних програмах підтримки МСБ, а й у регіональних ініціативах, які реалізуються у співпраці з місцевими органами влади. Зокрема, банк є партнером спільної програми ФРП та Львівської ОДА, що передбачає додаткову компенсацію відсоткової ставки за програмою «5-7-9%» для юридичних осіб і ФОП, зареєстрованих у Львівській області. У разі отримання інвестиційного кредиту та створення нових робочих місць згідно з вимогами програми, бізнес може зменшити ставку до 0% річних. За результатами спеціального рейтингування, що проводиться на конкурсній основі, обираються позичальники, які отримують додаткове відшкодування відсоткової ставки.

Крім того, ПАТ «Банк Восток» є партнером регіональної програми пільгового кредитування для МСБ в Одеській області. Вона дає можливість суб'єктам МСП, зареєстрованим та діючим на території області не менше одного року, отримати кредити або кредитні лінії в національній або іноземній валюті

на суму до 7 мільйонів гривень строком до 5 років. Основними умовами участі в програмі є відсутність заборгованості із виплат працівникам та перед бюджетом, а також діяльність у межах визначених секцій КВЕД. Програма передбачає компенсацію відсоткової ставки за рахунок обласного бюджету: до 50% річної ставки, проте не більше за 10% річних для кредитів у національній валюті, та не більше 5% річних - для кредитів в іноземній валюті. Максимальний розмір щомісячної компенсації обмежується сумою в 50 тис грн. Цільове призначення кредитних коштів включає такі напрями: придбання виробничого обладнання, устаткування та інших основних засобів; модернізація виробничих процесів з метою оптимізації витрат; впровадження енергоефективних технологій у виробництво; розробка та освоєння нових товарів.

А також банк долучено до Київської міської програми компенсації відсоткових ставок, що передбачає часткове відшкодування сплачених відсотків за кредитами, наданими малому та середньому бізнесу в межах області. Програма дозволяє підприємцям зменшити боргове навантаження при залученні позикових коштів, зокрема на інвестиційні цілі, модернізацію бізнесу чи розвиток нових напрямів діяльності [54].

Висновки до розділу 2

На основі проведеного аналізу можна підсумувати, що кредитний ринок України в умовах воєнного стану зазнав певних трансформацій, які були обумовлені як загальними макроекономічними ризиками, так і специфічними викликами воєнного часу. Незважаючи на зростання активів банківської системи та поступове покращення деяких макроекономічних показників, кредитна активність комерційних банків залишалася стриманою, що пояснюється високим рівнем ризиків та зміщенням акценту на майже безризикові інструменти, такі як ОВДП та депозитні сертифікати НБУ. У структурі кредитування домінують

кредити, надані суб’єктам господарювання, що свідчить про пріоритетність підтримки бізнесу в нинішніх нелегких умовах.

ПАТ «Банк Восток» продемонстрував достатньо високу ефективність у реалізації кредитної політики, особливо в корпоративному сегменті. Банк зосереджений переважно на кредитуванні юридичних осіб, частка яких у кредитному портфелі стабільно перевищує 97%. Динаміка зростання кредитного портфеля, який майже подвоївся останні 5 років, свідчить про активну участь банку в ринку банківського кредитування навіть в умовах економічної нестабільності.

Особливо варто відзначити гнучкість ПАТ «Банк Восток» у реалізації державних кредитних програм, таких як «5-7-9%», «є-Відновлення» та інших ініціатив, спрямованих на підтримку МСБ та аграрного сектору. Це дозволило банку зберігати активність навіть у періоди спаду загального попиту на кредитні ресурси. Пріоритетними для кредитування залишаються такі галузі, як оптова торгівля, виробництво харчових продуктів, сільське господарство та енергетика. Водночас кредитування у сфері нерухомості, будівництва та транспорту залишається на відносно низькому рівні.

Попри зростання обсягів кредитування, банк зіткнувся з певним погіршенням якості кредитного портфеля, що проявилось у збільшенні частки непрацюючих кредитів (NPL) до 11,57% у 2024 році. Проте ПАТ «Банк Восток» вживає заходів для підвищення захищеності кредитів, що проявляється у зростанні рівня резервування до 13,32%.

Загалом, результати дослідження свідчать про ефективність кредитної діяльності ПАТ «Банк Восток» у корпоративному сегменті, а також про його здатність адаптуватися до зовнішніх викликів та зберігати стабільні темпи розвитку.

РОЗДІЛ 3
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ БАНКАМИ

3.1. Міжнародний досвід кредитування корпоративного бізнесу банками світу

У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації банківського сектору ефективне кредитування корпоративного бізнесу залишається одним із ключових чинників економічного зростання в країні. Для банків корпоративні клієнти є достатньо важливими, оскільки саме вони забезпечують значну частку кредитного портфеля, стабільні доходи та довгострокові партнерські відносини. Проте підходи до кредитування нефінансових корпорацій відрізняються залежно від рівня розвитку фінансової інфраструктури та державного регулювання у різних країнах світу. Аналіз міжнародного досвіду у цій сфері дозволяє не лише зрозуміти успішні практики, а й розглянути можливість адаптувати їх до національних умов задля підвищення ефективності банківської системи та розширення доступу бізнес-клієнтів до кредитування.

У провідних країнах світу основну роль у фінансуванні корпоративного сектору відіграють комерційні банки, при цьому особлива увага приділяється малому та середньому бізнесу, який виступає рушієм економічного зростання. МСБ відіграє ключову роль в економіці та сприяє підтриманню соціальної рівноваги, адже надає громадянам шанс самостійно забезпечувати свій добробут, реалізовувати себе та раціонально використовувати власне майно [55]. До основних функцій, які він здатний виконувати слід віднести такі: формування ВВП країни; наповнення державного бюджету; створення робочих місць і зменшення рівня безробіття; забезпечення експорту та налагодження зовнішньоекономічних зв’язків [56, с.103].

Малі й середні підприємства є ключовим елементом економіки ЄС, оскільки становлять близько 99% усіх підприємств та забезпечують майже 2/3

усіх робочих місць в приватному секторі. У зв'язку з цим кредитування та доступ до фінансових ресурсів є вирішальними для їх розвитку та функціонування.

Правова база політики Європейського Союзу у сфері малого та середнього бізнесу визначається Законом про малий бізнес - Small Business Act (SBA). Основною метою цього акту є стимулювання підприємницької діяльності в Європі, подолання перешкод на шляху розвитку бізнесу та спрощення регуляторних вимог. Серед ключових пріоритетів законодавчого акту - полегшення доступу до фінансових ресурсів і вихід на нові ринки.

У країнах ЄС система підтримки бізнесу насамперед базується на проведенні навчання з основ підприємницької діяльності та наданні консультацій. У розвинених європейських державах широко застосовується модель субпідрядів, яка відкриває підприємствам доступ до комерційних і технологічних ноу-хау великих компаній, сприяє налагодженню власного виробництва та підвищенню економічної самостійності підприємств [57].

Особливе значення надається фінансовій підтримці МСБ, зокрема покращенню доступу до джерел фінансування. У Європейському Союзі застосовуються два основні механізми фінансування МСП (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні форми фінансування МСП в Європейському Союзі

Форма фінансування	Характеристика
Пряме фінансування	Надається у вигляді грантів для реалізації окремих проєктів. Гранти, як правило, спрямовані на досягнення певної мети, наприклад у сферах охорони довкілля, науки, освіти тощо
Непряме фінансування	Здійснюється через фінансових посередників: банківські установи, кредитні організації, інвестиційні фонди та інші фінансові структури. Підприємства отримують фінансування безпосередньо через ці структури

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [57]

У більшості країн ЄС діють цільові програми та ініціативи, спрямовані саме на підтримку кредитування корпоративного бізнесу. Наприклад, у Німеччині банківське кредитування є найпоширенішим джерелом фінансування бізнесу. Підприємства можуть скористатися різними видами кредитів, зокрема

овердрафтами, кредитами на поповнення оборотних коштів і інвестиційними кредитами.

У Німеччині ключову роль у кредитуванні бізнесу відіграє державний банк Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW). Він пропонує пільгові кредитні програми для підтримки довгострокових інвестиційних проєктів. KfW здійснює свою діяльність у партнерстві з комерційними банками, які подають заявки на отримання пільгового фінансування від імені підприємців. Ефективність цієї моделі забезпечується розподілом кредитних ризиків між KfW та банками, які є партнерами, що створює сприятливі умови для розвитку підприємництва [58].

Для бізнесу доступні низка кредитних програм, що реалізуються державними та комерційними банками за участю державної підтримки. Основні програми кредитування корпоративних клієнтів в Німеччині наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Основні програми кредитування бізнесу в Німеччині

Назва програми	Цільова аудиторія	Основні умови	Особливості
KfW Start-Up Loan	Початківці; Малий бізнес; На ринку до 3 років	До 125 тис євро; покриття стартових витрат, оренда, придбання обладнання, інвестування у розвиток бізнесу	Гарантія до 80% від суми кредиту, пільгові ставки, допускається відсутність власного капіталу
ERP Start-Up Loan-Universal	Підприємства з інноваційним потенціалом	До €25 млн; фінансування інвестицій та оборотного капіталу	Тривала розстрочка до 20 років; нижчі ставки, державні гарантії
KfW Entrepreneur Loan	Бізнес, який працює понад 5 років	До €25 млн; розвиток бізнесу, купівля майна, в т.ч. обладнання, транспорт	Гнучке погашення, держгарантії, вигідні ставки
ERP Innovation Program	Інноваційні підприємства	Фінансування до 100% проєкту; у галузі R&D (досліджень і розробок)	Пільгові ставки, відстрочка платежів
German Microloan Fund	Мікропідприємства, самозайняті особи	Мікрокредитування до 20 тис євро	Спрощений процес отримання кредиту, оператив. прийняття рішень, отримання консультацій

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [58,59]

Окрім державних програм, у Німеччині функціонують регіональні банки (Länderbanken), які здійснюють підтримку бізнесу шляхом надання гарантій та консультаційних послуг. Кожен регіон (земля) пропонує власні програми фінансування з урахуванням специфіки місцевої економіки. У межах цих ініціатив надаються цільові кредити для розвитку підприємництва в пріоритетних галузях, передбачені механізми зниження кредитних ризиків, а також існують гранти та субсидії для малого бізнесу, що працює в сільських або економічно слабших регіонах [60, с. 195-196].

Як і в Німеччині, у Франції діє державний банк Bpifrance, який підтримує корпоративний бізнес через надання кредитів, гарантій і вкладень в акціонерний капітал. Крім того, агентство надає консультаційну підтримку та сприяє встановленню зв'язків між підприємствами і партнерами чи доступними ресурсами. Однією з основних програм цього банку для підтримки підприємництва є «Prêt Entreprises et Quartiers» (PEQ), що передбачає надання кредитів підприємствам, розташованим у соціально та економічно вразливих районах. Метою програми є стимулювання економічного зростання компаній, які мають обмежений доступ до джерел фінансування.

Bpifrance також пропонує програму «Prêt Croissance TPE/PME», що орієнтована на підприємства, які планують масштабування та розвиток. Окрім цього, банк підтримує компанії, що впроваджують інновації або працюють над створенням нових видів продуктів і послуг, зокрема шляхом фінансування проєктів у сфері R&D (досліджень і розробок). Окрім фінансової підтримки, банк бізнесу широкий спектр супутніх послуг, зокрема програми коучингу і наставництва та сприяння виходу на міжнародні ринки. Банк активно взаємодіє з регіональними агентствами розвитку та іншими партнерами задля стимулювання економічного зростання та підтримки підприємництва по всій території Франції [61].

Банки в Польщі також пропонують різноманітні форми кредитування, зокрема орієнтовані саме на малий і середній бізнес, в тому числі позики для поповнення обігових коштів, інвестиційні кредити і лізинг. Умови кредитування,

зокрема процентні ставки, залежать від розміру підприємства, його платоспроможності та цільового призначення кредиту. Молоді компанії, які працюють щонайменше рік і демонструють прозорі доходи згідно з обґрунтованим бізнес-планом, можуть розраховувати на одержання кредиту за ставкою 6,5%.

Разом із банківськими кредитами польський МСБ має можливість скористатися фінансуванням через державні програми. Зокрема, Польське агентство з розвитку підприємництва (PARP) надає різноманітні інструменти для стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, серед яких - кредити, гранти та гарантії. Ця державна установа також підтримує міжнародні стартапи, які прагнуть започаткувати або розширити свій бізнес у Польщі. Програми агентства орієнтовані на підтримку окремих напрямів, зокрема інновацій, підвищення енергоефективності та експорту [62].

Покращити в Україні систему кредитування корпоративного бізнесу можливо шляхом впровадження досвіду зарубіжних країн у цій сфері, однак їх доцільно адаптувати поступово, реалізуючи заходи з урахуванням коротко-, середньо- та довгострокових перспектив, наведених в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Приклади впровадження європейського підходу до кредитування корпоративного бізнесу в Україні

Термін реалізації	Можливі підходи до впровадження
Короткострокова перспектива	Запровадження кредитування для пріоритетних секторів економіки (на прикладі німецького KfW Bank). Надання консультаційних послуг та технічної допомоги МСП за участю держави
Середньострокова перспектива	Створення гарантійних фондів з метою зниження вартості кредитів для корпоративних клієнтів. Формування фондів взаємних гарантій (на кшталт Франції) для розподілу кредитних ризиків. Впровадження гарантійних механізмів з боку великих компаній на користь МСП
Довгострокова перспектива	Удосконалити внутрішні банківські процеси для підвищення ефективності та прибутковості їх діяльності, посилити систему управління ризиками, запровадити сучасні підходи до контролю якості кредитного портфеля. Проводити оцінку платоспроможності позичальників із залученням незалежних аналітичних компаній. Активізувати взаємодію між банками та кооперативами з метою підтримки бізнесу і розширення асортименту банківських кредитних продуктів

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [56]

У Сполучених Штатах Америки малий та середній бізнес, подібно до країн Європи, відіграє ключову роль в економіці, сприяючи її зростанню, підвищенню рівня зайнятості та розвитку інновацій. Саме підприємства МСБ становлять близько 99% від загальної кількості компаній у країні.

У США бізнес користується підтримкою, яку надає Федеральний уряд та державні установи через податкові пільги, кредитні програми та інші заходи, оскільки саме цей сектор відіграє ключову роль у стимулюванні економічного розвитку країни. МСБ отримує суттєву підтримку завдяки державній програмі кредитних гарантій, яку реалізує Адміністрація малого бізнесу (SBA). Це агентство сприяє розвитку бізнесу, забезпечуючи гарантії за позиками, що дозволяє підприємцям отримувати фінансування на вигідніших умовах. Основною метою SBA є забезпечення доступу до кредитування для підприємців, які через підвищені ризики або відсутність застави не мають змоги отримати фінансування на загальних умовах. Агентство не надає кредити напряму, а діє через партнерську мережу комерційних банків, кредитних спілок та інших фінансових установ [60, с.193].

Окрім цього, також діє значна кількість банків, які зосереджуються на кредитуванні малого та середнього бізнесу, зокрема серед них – JPMorgan Chase, Bank of America та Wells Fargo. Суми кредитів зазвичай обмежуються визначеним порогом, який залежить від розміру річного доходу і кількості співвласників підприємства. Крім банківського фінансування, МСБ можуть скористатися різноманітними формами державної підтримки, зокрема кредитами, грантами, гарантіями тощо. Важливо, щоб підприємці були поінформовані про умови доступу до цих програм. Державні ініціативи також сприяють розвитку бізнесу, надаючи як фінансову допомогу, так і консультаційну підтримку, що дозволяє впроваджувати інновації, виходити на нові ринки та підвищувати прибутковість діяльності.

Кредити SBA - це фінансові продукти для бізнесу, які підтримуються гарантіями. Вони охоплюють різні програми, зокрема й позики на випадок надзвичайних ситуацій. Суми таких кредитів, як правило, коливаються в межах

30 тис - 5 млн доларів США, а їхніми перевагами є нижчі процентні ставки та довші строки погашення (до 25 років). Проте вимоги до позичальників є суворішими порівняно зі звичайними позиками, а оформлення кредиту зазвичай є більш тривалом процесом [63].

Основні програми, що реалізуються Адміністрацією малого бізнесу наведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Основні кредитні програми, що реалізуються SBA у США

Назва програми	Максимальна сума	Призначення	Відсоткова ставка
Кредитна програма SBA 7 (a)	До 5 млн доларів США	Придбання майна, оборотний капітал, закупівля техніки та ресурсів, рефінансування боргу	5,5% - 11,25%
Кредитна програма SBA 504	До 5 млн доларів США	Купівля основних засобів: нерухомість, земельні ділянки, новозведені об'єкти, а також довгострокове устаткування та техніка.	2,81% - 4%
Програма мікропозик SBA	До 50 тис доларів США	Обіговий капітал, інвентар, техніка, обладнання та матеріали для здійснення підприємницької діяльності	8% - 13% (залежно від кредитора)

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [63]

Також до поширених видів кредитів відносяться термінові кредити - це класичний варіант фінансування, який передбачає повернення коштів у межах визначеного періоду часу. Зазвичай короткострокові позики надаються строком від 3 до 18 місяців, в той час як довгострокові можуть погашатися до 10 років. Деякі з них мають певне цільове призначення: наприклад, придбання обладнання або поповнення інвентарю, проте в цілому строкові кредити можуть використовуватись для фінансування різноманітних витрат бізнесу. Максимальна сума кредитування за такими позиками може досягати 500 тис дол США, а відсоткова ставка зазвичай стартує від 9%.

На відміну від строкового кредиту, який видається одноразово, кредитна лінія - це поновлюваний ліміт коштів, до якого підприємець може отримувати

доступ протягом визначеного терміну, переважно до 5 років. Позичальник може використовувати кошти частинами, а в разі дострокового погашення - знову мати доступ до них до завершення строку дії кредитної лінії. Після завершення цього періоду починається етап погашення, і можливість користуватися коштами припиняється.

На відміну від звичайного кредиту, відсотки нараховуються лише на ту суму, яку позичальник використав, а не на весь кредитний ліміт. Така форма кредитування є зручною для тих компаній, які потребують коштів у разі появи непередбачених витрат або для вирішення тимчасових проблем з ліквідністю. Сума кредитного ліміту зазвичай варіюється від 2 до 250 тис дол США, а річна відсоткова ставка може складати від 10-99%.

Фінансування обладнання - це вид кредиту, який дає змогу малому бізнесу придбати техніку та обладнання, необхідні для запуску та ведення діяльності. Така форма кредитування є досить гнучкою і може бути використана для купівлі широкого спектра активів, починаючи з офісних меблів та закінчуючи промисловим обладнанням.

Кредит забезпечується тим майном, яке придбається, тому його розмір визначається вартістю обладнання та величиною початкового платежу. Проте провідні компанії з фінансування придбання обладнання надають кредити терміном до 25 років і лімітами від 1 млн дол і більше. Відсоткові ставки за такими кредитами нижчі, ніж за іншими формами бізнес-кредитів і зазвичай складають 8-30%, залежно від платоспроможності позичальника.

Для того, щоб бізнесу отримати кредит у США, позичальник має надати пакет необхідних документів. Їхній перелік може змінюватись залежно від конкретного банку, програми кредитування або гранту, проте зазвичай вимагаються такі основні документи:

- Установчі документи компанії (статут, виписки з офіційних реєстрів, рішення про створення);

- Повна назва підприємства, юридична адреса та податковий ідентифікаційний номер (EIN);

- Дата створення юридичної особи;
- Відомості про місце реєстрації бізнесу (країна та місто);
- Номер соціального страхування (SSN);
- Паспортні дані та адреси реєстрації власників бізнесу [63].

Окрім загальнодоступних програм, у США існують ініціативи кредитної підтримки для таких категорій, як ветерани, підприємці-жінки та представники меншин, які можуть мати обмежений доступ до класичного фінансування. Зокрема, через програми Veteran's Advantage та Women's Business Centers підприємці отримують як фінансову допомогу (у формі позик), так і консультаційні послуги. Крім того, агентство SBA впроваджує окремі програми для тих бізнесів, які належать меншинам, надаючи їм розширений доступ до ресурсів і підтримки.

Окрім традиційного банківського кредитування, підприємства в США можуть скористатися альтернативними джерелами, зокрема, онлайн-платформи на зразок LendingClub, OnDeck і Kabbage надають кредити швидко через зручні електронні заявки, забезпечуючи простий і прозорий процес. Широкого поширення набуває також краудфандинг, коли підприємства залучають кошти від значної кількості осіб через спеціалізовані інтернет-платформи. Суть полягає в тому, що великі кошти не залучаються від одного інвестора, а акумулюються численні невеликі внески від широкого кола людей. Така форма кредитування набуває особливої популярності серед стартапів і компаній, що впроваджують інновації.

У США також доступні програми фінансової підтримки для МСБ в умовах кризових ситуацій, таких як природні катастрофи чи економічні кризи. Наприклад, під час пандемії коронавірусу було реалізовано програму Paycheck Protection Program (PPP), яка видавала кредити з можливістю списання боргу за умови, що отримані кошти були спрямовані на виплату заробітної плати та інші визначені витрати. Крім того, SBA реалізує спеціальні програми допомоги для підприємств, що постраждали внаслідок стихійних лих, підтримуючи відновлення бізнесу у постраждалих регіонах [60, с. 193-194].

Отже, у США, як і в європейських країнах, кредитування бізнесу, а особливо МСБ, є одним із ключових пріоритетів державної економічної політики. Незважаючи на подібність у підходах до кредитування, також спостерігаються і певні відмінності (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Спільні риси та відмінності кредитування корпоративного бізнесу в країнах Європи та Сполучених Штатах Америки

Спільні риси
1) Як у Європі, так і в США кредитування бізнесу забезпечують комерційні банки та інші фінансові інституції. 2) Надання кредитів МСБ відіграє ключову роль у стимулюванні економіки та створенні нових робочих місць. 3) Для залучення кредиту підприємству необхідно продемонструвати позитивну кредитну історію та стабільні фінансові результати.
Відмінності
1) На відміну від США, у країнах Європи ширше застосовуються державні кредитні програми для підтримки бізнесу. 2) У США більш відкритий доступ до кредитування МСБ забезпечують спеціальні онлайн-платформи та портали, які дозволяють підприємцям швидко знайти потенційних кредиторів. 3) У кожній державі унікальні умови та програми кредитування бізнесу, тому перед оформленням кредиту варто ознайомитися з особливостями місцевого ринку.

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [60]

В Європі відсоткові ставки за кредитами зазвичай є нижчими, оскільки рівень ризику кредитування корпоративного бізнесу вважається нижчим, ніж у США, де попит на кредити залишається високим навіть за вищих ставок, що пов’язано з більшою ризикованістю бізнес-середовища. Кредитна система Сполучених Штатів є більш розвиненою та має ширший спектр програм для фінансування підприємств, однак процес оформлення кредитів є складнішим. Якщо в Європі особлива увага приділяється на оцінку стабільності бізнесу, платоспроможності та здатності повернути кредит, то в США більше уваги приділяється аналізу ризиків та фінансової стійкості. Банки Європи часто пропонують послугу з підготовки бізнес-планів як частину їх обслуговування, в той час як у США цю функцію зазвичай виконують консалтингові компанії за певну плату.

Отже, ці відмінності демонструють різницю в регуляторному підході до кредитування бізнесу в країнах Європи та США. Розуміння цих нюансів є важливим для тих підприємців, які планують кредитуватися за кордоном, що дозволить їм обрати найбільш вигідні умови.

3.2. Перспективні напрями удосконалення процесу кредитування корпоративного бізнесу в банках

У сучасних умовах змін у економіці та фінансовому секторі особливого значення набуває ефективне кредитування корпоративного бізнесу. Банки залишаються ключовими посередниками, які забезпечують підприємства необхідними ресурсами для розвитку. Проте звичні підходи до кредитування часто не забезпечують належної гнучкості та ефективності в умовах сучасних викликів. У зв'язку з цим виникає потреба в удосконаленні процесу кредитування бізнесу. Основні напрями цього удосконалення охоплюють як нормативно-правове забезпечення, технологічні інновації, так і організаційно-фінансові зміни в підходах до роботи з корпоративними клієнтами.

Однак для впровадження ефективних механізмів удосконалення кредитного процесу важливо враховувати реальний стан ринку корпоративного кредитування в Україні. Аналіз його поточної ситуації свідчить про недостатність стабільних передумов для активного збільшення обсягів кредитування без зростання рівня кредитного ризику. Це зумовлено обмеженою кількістю фінансово стійких підприємств, а також низьким рівнем створення нових в умовах воєнного часу. Частина компаній, які функціонували в регіонах, наближених до зони бойових дій, здійснюють релокацію до центральних та західних областей. Відповідно, зростання обсягів кредитування можливе тільки за умови підвищення ризик-апетиту банків, що, в свою чергу, може призвести до

збільшення частки NPL у їхньому портфелі. До того ж в Україні відбулось зниження платоспроможного попиту, ускладнення експортної діяльності внаслідок проблем із логістикою. Крім того, більшість секторів економіки характеризуються високим рівнем боргового навантаження, що зумовлює обережне ставлення підприємств до нових банківських кредитів.

Вартість заставного майна знизилася і мала низьку динаміку відновлення, навіть з урахуванням девальвації національної валюти, що призвело до зниження коефіцієнтів покриття кредитної заборгованості заставою. Як наслідок, частина нових кредитів може надаватися без належного забезпечення. Щоб уникнути таких ризиків, доцільно застосовувати інструменти з розподілу ризиків, зокрема державні гарантії, а також програми підтримки від міжнародних фінансових інституцій, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та інші [64, с.164-165].

Водночас варто враховувати наявні системні проблеми, які сповільнюють розвиток корпоративного кредитування в Україні (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Основні проблеми кредитування корпоративного бізнесу в Україні

Проблема	Суть проблеми	Причини виникнення
Підвищений рівень кредитних ризиків	Високі ризики неповернення кредитів, що створюють загрозу для стабільності банківського сектора	Недосконалість законодавчої бази у сфері кредитування; економічна нестабільність у країні; низький рівень корпоративного управління у підприємств
Обмежений доступ до кредитних ресурсів	Попри позитивну динаміку зростання обсягів корпоративного кредитування, доступ до кредитів для деяких підприємств залишається обмеженим	Надмірні вимоги банків до позичальників; недостатній рівень розвитку системи забезпечення кредитів
Завищена вартість кредитування	Позики для бізнесу мають високу ціну, що ускладнює їх використання для розвитку	Високі відсоткові ставки; витрати банків на супровід та обслуговування кредитів
Неефективне управління кредитними портфелями	Чимало банків характеризуються недостатньо ефективною системою управління кредитним портфелем	Недостатнє використання банками сучасних методів оцінки кредитоспроможності та управління кредитними ризиками

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [65]

Виявлені проблеми кредитування нефінансових корпорацій в Україні свідчать про необхідність перегляду підходів до організації цього процесу. Для подолання існуючих викликів доцільно визначити ключові напрями вдосконалення кредитного процесу, які наведено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Перспективні напрями вдосконалення кредитування нефінансових корпорацій

Напрям	Сутність
Удосконалення нормативно-правової бази	Актуалізація та вдосконалення правової бази у сфері кредитування, що сприятиме підвищенню ефективності управління кредитними ризиками та захисту інтересів вкладників та кредиторів
Розширення доступності кредитів	Сприяння полегшенню доступу бізнесу до банківського кредитування шляхом оптимізації кредитних процедур, впровадження принципів відповідального кредитування та зменшення правових ризиків у процесі надання кредитів
Скорочення кредитних ризиків	Збільшення кількості доступних способів отримання фінансовими учасниками інформації з державних електронних ресурсів, модернізувати роботу Кредитного реєстру НБУ та запровадити нові критерії для більш точної оцінки кредитоспроможності позичальників
Оптимізація кредитного портфеля	Запровадження низки заходів, спрямованих на зменшення частки NPL у банківських кредитних портфелях
Сприяння розвитку інфраструктури для МСП	Розширення інструментів підтримки бізнесу, сприяння розвитку таких продуктів, як торговий факторинг та фінансовий лізинг. Стимулювання розвитку фінансових продуктів, орієнтованих на підтримку ланцюгів постачання, поширення кредитної інформації про МСП через бюро кредитних історій, що допоможе знизити кредитні ризики
Екологічна відповідальність	Впровадження регуляторних механізмів для підтримки «зеленого» фінансування, сприяння поширенню екологічної обізнаності та соціально відповідальної поведінки серед учасників фінансового ринку України
Підвищення рівня фінансової культури	Підвищення фінансової грамотності підприємців з метою формування відповідального ставлення до використання фінансових продуктів і послуг
Впровадження інновацій	Запровадження новітніх цифрових технологій для спрощення доступу до фінансових продуктів і послуг та покращення якості обслуговування клієнтів. Забезпечення більшої прозорості інформації та ефективного обміну даними між учасниками ринку

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [66]

Додатково варто виділити наступні заходи щодо підвищення ефективності кредитування суб’єктів господарювання:

- формування професійної команди банківських працівників та запровадження індивідуалізованого підходу до кожного клієнта;

- надання позичальникам консультаційної підтримки та забезпечення найбільш сприятливих умов кредитування;

- впровадження доступних програм, спрямованих на стимулювання кредитування ключових секторів економіки.

Також доцільним було б розширення доступності МСБ до кредитування через подальший розвиток і удосконалення програми «Доступні кредити 5-7-9»:

1) Здійснити оцінку якості активів та визначити соціально-економічні результати реалізації програми, зокрема щодо створення нових робочих місць, запровадження інновацій, зміцнення продовольчої та енергетичної безпеки.

2) Зосередити державні кошти на підтримці тих суб’єктів малого та середнього бізнесу, які не мають змоги залучити кредитування на ринкових умовах, при цьому чітко розмежовуючи великий бізнес і МСБ, зважаючи на те, що деякі великі компанії юридично оформлені як декілька малих або середніх підприємств.

3) Розширити галузеву структуру кредитування з метою уникнення надмірної концентрації ресурсів у певних секторах економіки (наприклад, нині на агропромисловий комплекс припадає близько 50% усіх виданих кредитів).

4) Спрямовувати фінансову підтримку на інвестиційні проєкти, що сприяють підвищенню рівня енергоефективності та забезпеченню енергетичної незалежності [67, с. 18].

Міжнародна практика свідчить, що використання банківських кредитів має вирішальне значення в післявоєнному відновленню в багатьох країнах. Запроваджені ініціативи закладають основу для підтримки промислового сектору як у період воєнних викликів, так і в процесі відбудови економіки після війни. У подальшому важливо зосередитися на таких пріоритетах:

- розвиток інфраструктури логістики для забезпечення ефективного постачання української продукції;

- заохочення підприємств до впровадження технологій енергозбереження та підвищення енергоефективності;

- пошук та впровадження альтернативних джерел енергопостачання для промислових об’єктів;

- активне залучення бізнесу до виконання завдань у межах забезпечення потреб Збройних Сил України [64, с. 165-166].

У сучасних умовах функціонування економіки вкрай важливо проаналізувати вплив чинників на формування кредитного портфелю юридичних осіб в Україні шляхом моделювання.

Метою такого моделювання є виявлення взаємозв’язків між обсягами банківських кредитів, наданих юридичним особам, та сукупністю внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на формування корпоративного кредитного портфеля вітчизняних банківських установ. Для досягнення цієї мети застосовано набір економетричних методів, ключовим серед яких виступає регресійний аналіз. Об’єктами дослідження були всі комерційні банки України. У якості періоду спостереження за динамікою залежної змінної (корпоративний кредитний портфель) обрано 2020-2024 рр. в щоквартальній розбивці.

При побудові регресійної моделі обсяг кредитного портфеля юридичних осіб обрано як залежну змінну. До моделі включено фактори двох категорій - внутрішні та зовнішні по відношенню до банків, які можуть впливати на обсяг цього портфеля.

Внутрішніми факторами вважаються ті, на які банки можуть впливати через управлінські рішення керівництва. Зовнішні фактори, навпаки, не піддаються прямому контролю з боку банків, проте суттєво впливають на процес ухвалення рішень [68, с. 17-18]. Розглянемо перелік чинників як внутрішнього, так і зовнішнього впливу в табл. 3.8 (вихідні дані значень цих факторів наведено у додатках Г та Д).

Таблиця 3.8

Фактори, які впливають на тенденції банківського кредитування юридичних осіб України

Внутрішні	
Вкладення банків в цінні папери (X1)	Є альтернативним використанням банківських ресурсів. Зростання обсягу таких вкладень може зменшувати обсяг ресурсів, доступних для кредитування юр. осіб, хоча за сприятливої кон'юнктури можлива і паралельна динаміка зростання обох напрямів
Резерви під знецінення кредитів юросіб (X2)	Їх вплив на обсяг кредитного портфеля не є однозначним: збільшення резервів під знецінення може свідчити як про зростання обсягу виданих кредитів чи погіршення їх якості, так і про прорахунки в менеджменті, які призвели до перевищення допустимого рівня ризику, що може зумовити перегляд умов кредитування банками
Обсяг кредитів фізичним особам (X3)	Виступає альтернативним напрямом кредитування. Деякі банки спеціалізуються переважно на роботі з одним із сегментів (або населення, або бізнес), що може призвести до оберненого зв’язку між обсягами їх кредитування. Проте за сприятливих економічних умов можливе паралельне зростання кредитів в обох сегментах
Обсяг депозитів юридичних осіб (X4)	Формує значну частину ресурсної бази банків. Зростання депозитів юридичних осіб дозволяє банку нарощувати кредитування бізнесу
Обсяг депозитів фізичних осіб (X5)	Є важливим джерелом банківських ресурсів. Попри належність до сегмента фізосіб, ці кошти також можуть бути спрямовані на кредитування бізнесу. Зміна факторів X4 і X5 здебільшого зумовлена загальною економічною ситуацією: ці показники зазвичай зростають синхронно з темпами розвитку ринків.
Зовнішні	
Процентна ставка за новими депозитами нефінансових корпорацій (X6)	Визначає вартість залучення ресурсів від бізнесу. Її зростання підвищує витрати банку та може сприяти збільшенню ставок по кредитах, що, в свою чергу, може зменшити обсяг виданих кредитів, проте зворотня ситуація також можлива
Процентна ставка за новими кредитами нефінансовим корпораціям (X7)	Зростання вартості кредитів може стримувати попит на фінансування серед юридичних осіб. Водночас у період економічного зростання ефект може бути згладжений високим попитом
Інфляція (X8)	Зменшує прогнозованість фінансових потоків, підвищує ризики банків та стримує кредитування. Збільшення інфляції зазвичай супроводжується жорсткішою монетарною політикою
Облікова ставка (X9)	Базова ставка НБУ, що впливає на вартість залучених банками ресурсів. Її зростання підвищує собівартість кредитів, що може стримувати кредитування

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [68]

Між обраними факторами можуть існувати взаємозв'язки, які можуть негативно вплинути на точність регресійної моделі. Щоб уникнути цього, на початковому етапі побудови моделі доцільно оцінити силу впливу кожного чинника на залежну змінну за допомогою кореляційного аналізу. Якщо рівень кореляції недостатній, включення такого фактора до моделі вважається недоцільним, оскільки це лише знизить її якість і пояснювальну здатність.

У таблиці 3.9 наведено значення коефіцієнтів кореляції між залежною змінною та кожним із факторів окремо, а також між самими факторами.

Таблиця 3.9

Кореляційна матриця факторів впливу на кредитування юридичних осіб

	Y	*X1*	*X2*	*X3*	*X4*	*X5*	*X6*	*X7*	*X8*	*X9*
Y	1									
X1	0,0486	1								
X2	0,3924	-0,5488	1							
X3	0,5109	0,5618	-0,4569	1						
X4	0,0805	0,9927	-0,5529	0,5808	1					
X5	0,0954	0,9765	-0,5987	0,5748	0,9850	1				
X6	0,0070	0,3576	-0,1718	-0,1448	0,3979	0,4446	1			
X7	0,1181	0,5398	-0,3096	0,0844	0,5832	0,6495	0,9150	1		
X8	-0,2443	0,1155	-0,5674	-0,0813	0,1395	0,2501	0,5542	0,5229	1	
X9	-0,0452	0,2998	-0,4242	-0,0449	0,3461	0,4406	0,8379	0,8913	0,7969	1

Джерело: розраховано автором за матеріалами [34,36,44,69]

Побудова кореляційної матриці дозволяє дійти висновку, що найістотніший взаємозв'язок з результативним показником (Y) має такий факторний показник, як кредити фізичним особам (X3). Факторні показники, які тісно пов'язані між собою, не всі можуть бути включені в модель, тому в подальшому аналізі деякі з них буде виключено.

У додатку Е наведено підсумки регресійного аналізу та модель А, що відображають вплив окремих факторів на кредитування корпоративного бізнесу. Для перевірки значимості моделі визначаємо F-критерію Фішера (за умов рівня значимості $\alpha = 0,05$) за наявності 21 спостереження та 9 чинників, табличне значення показника дорівнює 2,95. За результатами проведених розрахунків фактичне значення F складає 19,7. Оскільки фактичне значення F перевищує

табличне, це свідчить про значущість моделі, її надійність і доцільність її практичного використання.

Для оцінки точності побудованої моделі використовується множинний коефіцієнт детермінації R-квадрат. У даному випадку його значення становить 0,942, тобто 94,2% загальної варіації результативної ознаки пояснюється включеними у модель факторами.

Для оцінки тісноти зв'язку між результативним показником та факторами впливу визначимо множинний коефіцієнт кореляції R. Отримане значення R становить 0,970, що вказує на дуже тісний зв'язок між кредитним портфелем юридичних осіб та сукупністю чинників.

Для перевірки значущості факторів моделі використовуємо t-критерій Стьюдента. За умови рівня значущості $\alpha = 0,05$, при 21 спостереженні і 9 чинниках, табличне значення t-критерію становить 2,201. Такі фактори, як X1, X4, X5, X6, X7, X8 та X9 можна вважати незначущими, оскільки їх t - критерій Стьюдента менше, ніж табличне значення.

Таким чином, вже на цьому етапі можна скоротити кількість факторів, що включаються до моделі Б, залишивши лише ті, які віднесені до внутрішніх. Серед них значущими виявилися фактори X2 та X3, які доцільно використати для подальшої побудови моделі Б (табл. 3.10).

Отже, отримана регресійна модель Б характеризується такими особливостями:

1) Коефіцієнт детермінації моделі становить 0,756, тобто 75,6% варіації результативного показника пояснюється включеними у модель факторами.

2) Отримане значення F-статистики (F = 27,88) перевищує табличне (4,41), що свідчить про статистичну значущість побудованої моделі загалом, що дає підстави вважати її надійною для подальшого аналізу взаємозв'язків між змінними.

3) Кожна змінна, включена до моделі, є значущою, значить може бути використана у кінцевому рівнянні, що відображає залежність обсягу виданих кредитів юридичним особам від відповідних факторів.

Таблиця 3.10

Результати побудови множинної регресії (Модель Б)

ПІДСУМКИ	Модель Б			
Регресійна статистика				
Множинний R	0,869446389			
R-квадрат	0,755937023			
Нормований R-квадрат	0,728818914			
Стандартна помилка	18811,53351			
Спостереження	21			
Дисперсійний аналіз			F табл. = 4,41	
	df	*SS*	*F*	*Значущість F*
Регресія	2	19728979306	27,87572814	3,07268E-06
Залишок	18	6369728275		
Разом	20	26098707581		
			t табл. = 2,101	
	Коефіцієнти	*Стандартна помилка*	*t-статистика*	*P-Значення*
Y-перетин	314995,48	65639,19707	4,798892889	0,000143745
Змінна X 2	0,48670809	0,080555984	6,041861354	1,03452E-05
Змінна X 3	1,49695452	0,224665966	6,663023098	2,98398E-06

Джерело: розраховано автором за матеріалами [34,36,44,69]

Проведені етапи оптимізації моделі істотно не знизили її пояснювальної спроможності, що дозволяє в підсумку сформувати рівняння, яке відображає залежність обсягу кредитів, виданих юридичним особам, від внутрішніх чинників банківського середовища України:

$$Y = 314995{,}48 + 0{,}48670809\ X2 + 1{,}49695452\ X3 \qquad (3.1)$$

Проте варто зазначити, що побудована модель є лише спрощеним відображенням реальної ринкової ситуації, тому має певні обмеження. Зокрема, під час її формування могли бути не враховані важливі чинники, які потенційно здатні суттєво впливати на прийняття рішень у реальних умовах. Основне обмеження полягає у вузькому наборі відібраних факторів: деякі могли бути пропущені ще на етапі відбору через складність їх кількісної оцінки. Наприклад, такі аспекти як кредитна політика банку, його фокус на певні сегменти ринку чи

управлінські рішення топ-менеджменту, що можуть змінюватися залежно від цілей (максимізація прибутку, розширення клієнтської бази тощо) [70, с. 37-38].

Побудована економетрична модель показала, що статистично значущими виявилися тільки внутрішні фактори. Зовнішнє середовище, згідно з результатами аналізу, не має такого істотного впливу на залежну змінну, як внутрішнє. З рівняння отриманої моделі видно, що всі коефіцієнти кореляції мають додатні значення, що свідчить про наявність прямої залежності між обраними факторами та результативним показником.

При збільшенні резервів під знецінення кредитів на 1 млн грн, обсяг кредитного портфеля юридичних осіб у середньому зросте на 0,48670809 млн грн, за незмінності інших показників. Такий зв'язок пояснюється тим, що формування резервів прямопропорційне до обсягу наданих кредитів. Збільшення резервів є свідченням розширення портфеля, зокрема, активізації кредитування. Але резерви є витратами банків, їх обсяг зростає і тоді, коли банки збільшують кредитний ризик через зростання обсягів корпоративного кредитування.

При збільшенні обсягу кредитів, наданих фізичним особам, на 1 млн грн, обсяг кредитного портфеля юридичних осіб у середньому зростатиме на 1,49695452 млн грн. Такий ефект свідчить про узгодженість кредитної політики банків, коли активність у секторі домогосподарств супроводжується активністю в корпоративному сегменті.

Висновки до розділу 3

У підсумку було здійснено комплексний аналіз міжнародного досвіду та окреслено перспективи удосконалення кредитування корпоративного бізнесу в банківському секторі України. Результати дослідження підтверджують, що

ефективне банківське кредитування корпоративного сектору виступає ключовим фактором економічного розвитку.

Аналіз практик країн Європейського Союзу та США дозволив виокремити найбільш ефективні інструменти підтримки бізнесу, зокрема систему пільгового кредитування, державні гарантії, грантові програми, регіональні фінансові ініціативи, а також інституційну підтримку з боку спеціалізованих агентств (KfW, Bpifrance, SBA, PARP тощо). Встановлено, що критичним чинником є поєднання фінансової та консультаційної підтримки бізнесу з боку держави та банківського сектора.

Окрему увагу в розділі приділено аналізу поточного стану банківського корпоративного кредитування в Україні. Виявлено низку проблем: підвищений рівень кредитного ризику, обмежений доступ до ресурсів, висока вартість кредитування, слабкий рівень управління кредитними портфелями.

З метою подолання цих викликів запропоновано низку практичних заходів: удосконалення нормативно-правової бази, оптимізація управління кредитними ризиками, стимулювання екологічно відповідального фінансування, розширення доступу МСБ до кредитних продуктів, впровадження новітніх цифрових технологій та сприяння розвитку нових фінансових продуктів. Особливий акцент зроблено на необхідності модернізації програми «5-7-9» із фокусом на підтримку інвестиційних, інноваційних і регіональних ініціатив.

Також розглянуто економетричне моделювання впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на обсяг банківського кредитування корпоративного бізнесу в Україні. Встановлено, що на обсяг кредитного портфеля найбільше впливають внутрішні фактори, такі як резерви під знецінення кредитів та обсяг кредитів фізичним особам, що свідчить про тісний зв’язок між активністю у сфері кредитування домогосподарств та корпоративного сектору.

ВИСНОВКИ

Проведене комплексне дослідження засад організації процесу кредитування банками корпоративного бізнесу дало змогу сформулювати низку важливих висновків:

1) Обґрунтовано, що кредитування корпоративного бізнесу є визначальною складовою функціонування банківської системи, яка виконує важливу роль у забезпеченні фінансової підтримки суб'єктів господарювання. Кредитна діяльність банків є однією з ключових складових їхнього прибутку.

2) Теоретичне осмислення сутності кредиту дозволяє розглядати його як багатогранне економічне явище, яке включає в себе грошові відносини, зобов'язання та інституційні відносини між позичальником і кредитором. Виявлено, що більшість авторських підходів до визначення поняття «кредит» акцентують увагу на його функціональному, правовому та економічному змісті. Кредит виступає не лише механізмом фінансування, але й інструментом регулювання грошового обігу, забезпечення платоспроможності суб'єктів господарювання та активізації інвестиційної діяльності.

3) Процес кредитування корпоративних клієнтів в банку є складним, багаторівневим та поетапним, що включає послідовність чітко визначених дій: від початкового звернення підприємства до банку до повного виконання умов кредитного договору. Кожен етап (попередній, підготовчий, основний та заключний) виконує свою задачу і потребує злагодженої взаємодії між структурними підрозділами банку, а також ретельної оцінки ризиків та фінансового стану клієнта.

4) Визначено ключові фактори, що впливають на організацію процесу кредитування корпоративного бізнесу, які доцільно поділяти на ендогенні (внутрішні) та екзогенні (зовнішні). До внутрішніх належать такі: кредитна політика банку, фінансовий стан клієнта, якість менеджменту, рівень

внутрішнього контролю, тоді як до зовнішніх - макроекономічна ситуація, законодавчі зміни, глобалізаційні процеси, валютна та процентна політика.

5) Встановлено, що належне методичне та інформаційне забезпечення процесу кредитування є критично важливим для ефективного управління кредитними операціями. У сучасних умовах це забезпечується через впровадження автоматизованих банківських систем, електронного документообігу, використання даних кредитних бюро, а також через дотримання нормативно-правових актів, які регламентують порядок оцінювання кредитоспроможності позичальників. Саме поєднання законодавчих вимог і внутрішньобанківських положень дозволяє формувати ефективну модель супроводження кредитування.

6) У організації кредитного процесу важливе місце займає правове регулювання, яке забезпечує захищеність сторін у кредитних відносинах та визначає механізми дотримання основних принципів кредитування. Поділ регулювання на міжнародний, національний та внутрішньобанківський рівні дозволяє банкам ефективно адаптувати свої кредитні стратегії до змін в економіці.

7) Як було встановлено в ході дослідження, кредитний ринок України зазнав значних трансформацій під впливом як макроекономічних, так і воєнних ризиків. Хоча загальний обсяг активів банків значно зріс, кредитна активність залишалася стриманою через прагнення банків мінімізувати ризики, перенаправляючи кошти у безризикові інструменти, зокрема депозитні сертифікати НБУ та ОВДП.

8) Проаналізована структура банківських кредитів засвідчила домінування корпоративного сегмента, частка якого стабільно перевищувала 74%. Це свідчить про збереження пріоритетності фінансування підприємництва, зокрема малого та середнього бізнесу, навіть в умовах невизначеності.

9) У результаті дослідження було виявлено, що ПАТ «Банк Восток» забезпечив стійке зростання кредитного портфеля, подвоївши його за період 2020–2024 років. Така динаміка є свідченням ефективної реалізації банком

кредитної політики в нинішніх непростих умовах. Як показав аналіз кредитного портфеля, банк зосереджений переважно на фінансуванні юридичних осіб – їх частка стабільно перевищує 97%. Було зафіксовано активну участь банку у реалізації державних програм, в т.ч. «5-7-9%», «є-Відновлення» та інших ініціатив для МСБ, зокрема агросектору.

10) Аналіз галузевої структури кредитного портфеля засвідчив, що найбільше кредитування було спрямовано в оптову торгівлю, агропромисловий комплекс, виробництво харчових продуктів і сектор енергетики. Як встановлено, саме ці галузі є критично важливими в умовах воєнного стану для забезпечення продовольчої, енергетичної та економічної безпеки. У ході аналізу якісних показників кредитного портфеля було виявлено зростання частки непрацюючих кредитів (NPL) до 11,57% у 2024 році, проте банк вживає заходів для підвищення захищеності кредитів, що проявляється у зростанні рівня резервування до 13,32%.

11) У ході аналізу міжнародної практики було встановлено, що успішні моделі кредитування корпоративного бізнесу у країнах ЄС та США базуються на тісній взаємодії банків із державними структурами, які забезпечують фінансові гарантії, субсидії та доступ до довгострокових ресурсів. Як приклади ефективних інструментів визначено пільгові кредити від банків розвитку (KfW, Bpifrance), гарантійні фонди, програми підтримки інновацій та регіональні ініціативи стимулювання підприємництва.

12) Проаналізовано, що з початком війни в Україні ефективне кредитування корпоративного бізнесу залишалося обмеженим через високі ризики, знижену платоспроможність підприємств, складну логістику та обмеженість у забезпеченні заставою. Це вимагає запровадження більш адаптованих до воєнних умов моделей кредитування, зокрема інструментів розподілу ризиків (державні гарантії, участь міжнародних фінансових інституцій тощо).

13) Виявлено системні проблеми українського кредитного ринку, зокрема підвищений рівень NPL, обмежений доступ до кредитів, високу вартість ресурсів і неефективне управління кредитними портфелями. Це зумовлює необхідність удосконалення нормативно-правової бази, розвитку інструментів кредитної інформації та впровадження сучасних технологій управління ризиками.

14) Визначено перспективні напрями вдосконалення процесу кредитування нефінансових корпорацій, серед яких: скорочення кредитних ризиків, розширення доступності фінансування, підтримка інфраструктури для МСБ, розвиток екологічно відповідального фінансування та підвищення фінансової культури підприємців. Важливим є також впровадження цифрових технологій, зокрема автоматизованих систем оцінки ризиків та індивідуалізованих рішень для клієнтів.

15) У результаті економетричного моделювання було встановлено, що найбільш істотний вплив на обсяг кредитного портфеля юридичних осіб мають внутрішні фактори: резерви під знецінення та обсяг кредитів фізичним особам. Це свідчить про важливість внутрішньої стратегії банку щодо управління портфелем і взаємозв’язок між сегментами обслуговування клієнтів. Отримана регресійна модель довела високий рівень пояснювальної здатності, що підтвердило доцільність її використання. Вона є статистично значущою та придатною для прогнозування обсягів кредитів, за умови подальшого врахування специфіки ринку та можливих зовнішніх шоків.

16) Проаналізовані результати підтверджують, що вітчизняні банки можуть посилити свою роль у фінансуванні бізнесу за умови запровадження інституційних змін, підтримки з боку держави і міжнародних партнерів, а також активної цифровізації процесів. Стимулювання розвитку бізнесу і формування довіри між банками та позичальниками залишаються важливими умовами для майбутнього відновлення економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рахман М.С. Аналіз результативності кредитної діяльності банківської системи України / М.С. Рахман, В.С. Зарайська // Приазовський економічний вісник. – 2019. – №5 (16). – С.312-316.

2. Ставерська Т. О., Близнюк О. П., Лисак Г. Г. Гроші та кредит: курс лекцій для підготовки бакалаврів за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування (10 кредитів). Електрон. дані. Х.: ДБТУ, 2022. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. 383 с.

3. Томашук І. О. Теоретичні аспекти сутності банківського кредиту та особливості кредитних відносин в аграрному секторі економіки. Економіка АПК. 2021. № 5. С. 101-112.

4. Дідюк А. В. Сутність та розвиток кредиту як економічної категорії / А.В. Дідюк // Студентський науковий Вісник. Обліково-фінансовий факультет. Вип. 1 (22). Ч. І. Економічні науки [наукове електронне видання]. Миколаїв: МНАУ, 2022. С. 31-38.

5. Костюк В. Тенденції розвитку банківського кредитування економіки в Україні / Вікторія Костюк, Ольга Файчук, Ярина Бобирець // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 2 (25). — С. 29-40.

6. Приймак Н. В. Сутнісні характеристики кредиту як основного фінансового інструмента кредитування / Н. В. Приймак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2018. - Вип. 18(3). - С. 6-10.

7. Про банки і банківську діяльність: Закон України, затверджений Верховною Радою України від 07 грудня 2000 року №2121–III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text.

8. Оразаліна А., Кадирова Г. А. Кредитна система як сукупність кредитних відносин. XXX Міжнародна науково-практична конференція студентів,

аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства», 2023.

9. Гроші та кредит : навч. посібник / С. П. Стеценко, В. В. Титок, Н. В. Лисиця [та ін.] ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. - Київ : КНУБА, 2024. - 228 с.

10. Квасницька Р., Поліщук В. Реалії стану кредитування суб'єктів корпоративного сектора банківськими установами України //Development of world economy, marketing and management in modern conditions: collective monograph / Andrushko R., Zhydovska N., Myronchuk Z. – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2023. P. 98-106.

11. Наказ Державної служби статистики України від 03 грудня 2014 року № 378 «Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0378832-14.

12. Офіційний сайт АТ «Кредобанк». – URL: https://kredobank.com.ua/.

13. Кретов Д.Ю. Особливості розвитку кредитування банками України корпоративних клієнтів / Д.Ю. Кретов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 17. – С.665-671.

14. Лапішко М., & Винник, А. (2023). Проблеми ринку кредитування України в умовах воєнного стану. Проблеми і перспективи економіки та управління, (31), 180–189.

15. Кретов Д. (2024). Особливості обслуговування корпоративних клієнтів банками України в сучасних умовах. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (19), 186-194.

16. Про Національний банк України: Закон України, затверджений Верховною Радою України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text.

17. Гудзь Т.П. Фактори розвитку банківського кредитування підприємств в Україні. Науковий вісник ОНЕУ. 2021.№7/8. С. 24-32.

18. Ларіонова К. Л., Буга Є. Г. Проблеми розвитку кредитування суб'єктів господарювання в Україні під час воєнного стану. Фінансові аспекти розвитку

економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених. Хмельницький. ХНУ, 2023. С. 85-87.

19. Volkova, N., and V. Kulbida. «Особливості банківського кредитування підприємств на сучасному етапі». Фінанси, облік, банки , с. 113-122, 2019.

20. Пріхно, Ірина, and Ігор Частоколенко. «Банківське кредитування бізнесу в Україні в умовах воєнного стану». Scientific Notes of Ostroh Academy National University," Economics" Series 28 (2023): с. 119-126.

21. Лобова Оксана, and Марія Москалюк. «Практика використання інструментів регулювання банківської діяльності в Україні». Економіка та суспільство, вип.50, 2023.

22. Соляр В. В. Кредит в умовах модернізації діяльності банків: монографія / В. В. Соляр ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Харків: Іванченко І. С., 2019. — 233 с.

23. Моісєєв Ю. О., Уралова Ю. П. Деякі питання дотримання і реалізації принципів банківського кредитування суб'єктів господарювання як умова для відновлення кредитування в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 172-176.

24. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV// Відомості Верховної Ради України (ВВР), − 2003. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text .

25. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. − 2003. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text .

26. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text .

27. Про іпотеку: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 5 червня 2003 року № 898-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text .

28. Про фінансовий лізинг: Закон України, прийнятий Верховною радою

України від 4 лютого 2021 року № 1201-IX. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text .

29. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 18 листопада 2003 року № 1255-IV. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text .

30. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text .

31. Борисова Л., Волкова М. Управління банківськими ризиками в умовах воєнного стану в Україні // Економіка та суспільство. – 2024. – вип. 67.

32. Дзюблюк О. Проблеми активізації банківського кредитування реального сектору економіки в умовах воєнного стану / О. Дзюблюк // Вісник економіки. – 2023. – Вип. 3. – С. 8-25.

33. Форкун І. Аналіз діяльності банків на фінансовому ринку України / І. Форкун, Т. Гордєєва // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2024. – № 5. – С. 344-350.

34. Основні показники діяльності банків України. Офіційний сайт Національного банку України.- URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist.

35. Дзюблюк О. Перспективи активізації кредитних операцій банківського сектору в умовах воєнного стану / О. Дзюблюк // Суми: Східноєвропейський центр наукових досліджень; Research Europe. – 2024. – С. 89-93.

36. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). Офіційний сайт Національного банку України. -URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist

37. Сучасний стан банківського кредитування в Україні / Юлія Нікольчук, Альона Шевчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2024. — № 4. — С. 22-29.

38. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України). Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial.

39. Огляд банківського сектору: лютий 2025 року. Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2025-roku.

40. Розвиток кредитування підтримує прибутковість банків. Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-kredituvannya-pidtrimuye-pributkovist-bankiv.

41. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://bank.gov.ua/ua/stability/npl#1243-za-obsyagom-nepratsyuyuchyh-kredytiv-npl.

42. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2024 рік скоротилася до 30%. Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2024-rik-skorotilasya-do-30.

43. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%». — URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_pidpriiemtsi_otrimali_60_317_kreditiv_na_2375_mlrd_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4780.

44. Облікова ставка Національного банку. Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish.

45. Рейтинговий звіт VOST 001–023 short про оновлення кредитного рейтингу та рейтингу надійності банківських вкладів. — URL: https://www.credit-rating.ua/img/files/reports/report_424EEF89-4F3A-4C96-AD3C-B796DD31186A.pdf

46. Дані про обсяги кредитів та частку непрацюючих кредитів у розрізі банків України з 2006 року. Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://bank.gov.ua/ua/stability/npl.

47. Розподіл кредитів, наданих суб'єктам господарювання в національній та іноземній валютах за видами економічної діяльності, що класифікуються за розділами, з них дефолтних відновідно до Положення №351 та непрацюючих відновідно до Положення № 97 (у розрізі банків). Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist.

48. Розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам у національній та іноземній валютах, та розміру кредитного ризику за класами боржника відповідно до Положення № 351 (у розрізі банків). Офіційний сайт Національного банку України. -URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist

49. Коваленко В.В. Вплив банківського кредитування на підтримку сталого розвитку країни в умовах воєнного стану / В.В. Коваленко // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2024. – № 318–319. – С. 47–57.

50. Правила комплексного банківського обслуговування юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, в ПАТ «БАНК ВОСТОК». — URL: https://surl.li/dfdxng.

51. Публічне акціонерне товариство «БАНК ВОСТОК». Звіт про управління, фінансова звітність та звіт незалежного аудитора за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року. – URL: https://surl.lu/jowsvv.

52. Дія.Бізнес. Інвестиційні кредити за програмою «Доступні кредити 5-7-9» від Банку Восток. – URL: https://business.diia.gov.ua/finance/investytsiini-kredyty-vid-banku-vostok.

53. Дія.Бізнес. Доступні кредити 5-7-9 від Банку Восток. – URL: https://business.diia.gov.ua/finance/dostupni-kredyty-5-7-9-vid-banku-vostok.

54. ПАТ «БАНК ВОСТОК». Офіційний сайт. – URL: https://bankvostok.com.ua/#/.

55. European Commission, «The EU frame work programme for research and innovation». – URL: http://ec.europa.eu.

56. Кім Т. І. Можливості застосування європейського досвіду кредитування малого та середнього бізнесу в Україні /Т.І.Кім, Е.Д. Джафаров// Science and practice, actual problems, innovations. Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference. Amsterdam, Netherlands, 2021. Pp. 102-108.

57. A «Small Business Act» for Europe // Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European economic and social committee and the Committee of the regions – Brussels, 25.6.2008, COM (2008) 394 p.

58. Офіційний сайт Німецького банку розвитку: KfW Bank. – URL: https://www.kfw-entwicklungsbank.de/Internationale-Finanzierung/KfW-Entwicklungsbank/.

59. Офіційний сайт Міністерства економіки Німеччини: Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action. – URL: https://www.bundesregierung.de/

60. Штефан Л. Закордонний досвід кредитування малого та середнього бізнесу / Людмила Штефан // Десяті ювілейні Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія : зб. наук. праць – Тернопіль: ЗУНУ, 2024. – С. 193-198.

61. Bpifrance, the one-stop shop for entrepreneurs. – URL: https://www.bpifrance.com/.

62. Centrum Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw. – URL: https://www.parp.gov.pl/.

63. Prikhodko & Partners. Кредит для бізнесу в США. – URL: https://prikhodko.com.ua/poslugy/migracziya-do-yevropy/ssha/kredyt-dlya-biznesu-v-ssha.

64. Онищенко С. Банківське кредитування суб'єктів господарювання: 2021–2024 / Сергій Онищенко, Євген Дроздов // Scientia Fructuosa. — 2024. — № 4. — С. 155 – 168.

65. Шляхи покращення здійснення кредитних операцій банками у напрямі підвищення ефективності діяльності підприємств / С. Д. Смолінська, І. О. Самченкова // Молодий вчений. - 2018. - № 10(2). - С. 885-888.

66. Стратегія з розвитку кредитування. Офіційний сайт Національного банку України. – URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-z-rozvitku-kredituvannya.

67. Косач І. А., Дегтярьов А. В. Управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва в умовах трансформаційної економіки. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2021. № 2. С. 17–23.

68. Корнєєв В., Забчук Г., Іващук О., Винник Т. і Рудан В. Компаративний аналіз банківського кредитування підприємств України в умовах війни // Financial and credit activity problems of theory and practice. – 2024. - № 6 (59). – С. 11–23.

69. Грошово-кредитна та фінансова статистика. Офіційний сайт Національного банку України. — URL: https://surl.li/mfdcyc.

70. Колодізєв О. М. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку кредитного ринку України / О. М. Колодізєв, А. Л. Плюшкіна // Управління розвитком. Збірник наукових праць № 4 (194). Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2018. – С. 30 – 39.